

Centrul Istoric Roșia Montană

*Plan de
management al
patrimoniului cultural*

Redactarea I.

Document pentru consultarea părților

Introducere.....	6
Necesitatea și scopul Planului de Management.....	6
Semnificația patrimoniului cultural al Roșiei Montane	7
Statutul juridic și importanța monumentelor și a zonelor protejate din Roșia Montană	8

1.	Descrierea monumentelor istorice și a zonelor protejate
-----------	--

1.1.	Informații generale	10
	Localizare și delimitare a centrului istoric	10
1.2.	Informații științifice	10
1.2.1.	Geologie și topografie	10
1.2.2.	Scurt istoric	11
1.2.4.	Cultura populară	15
1.2.5.	Patrimoniul arhitectural, urbanistic, peisagistic	16
	Elemente arhitecturale.....	16
	Unități urbanistice.....	16
	Unități peisagistice.....	17
1.2.6.	Patrimoniul industrial (tehnic și minier).....	18
1.2.7.	Peisajul cultural	19
1.3.	Interese	20
1.3.1.	Administrația publică centrală	20
1.3.2.	Administrația publică județeană și locală.....	22
1.3.3.	Societatea civilă.....	22
1.3.4.	Comunitatea internațională	22
1.3.5.	Regimul de proprietate și statutul juridic al elementelor de patrimoniu	22
1.3.6.	Utilizarea terenului și a resurselor	23
1.3.7.	Funcțiuni.....	24

2.	Evaluare și obiective
-----------	------------------------------

2.1.	Starea de conservare a monumentelor istorice; factori de risc	25
2.2.	Evaluarea Centrului Istoric Roșia Montană și a potențialului acestuia.....	25
2.2.1.	Valori naturale	25
2.2.2.	Valori culturale	25
	- valoare arhitecturală	
	- valoare urbanistică	
	- valoare peisagistică	
	- valoare tehnică	
	- valoare istorică și memorială	
	- valori imateriale	
2.2.3.	Valori contemporane.....	26

2.3.	Identificarea și evaluarea principalelor probleme de management al monumentelor istorice și al zonei protejate...	27
2.3.1.	Obiective strategice	27
2.3.2.	Obiective generale.....	28
2.3.3.	Obiective ideale ale managementului (<i>Viziune</i>).....	28
2.3.4.	Factori care influențează managementul	28
	Oportunități	28
	Regenerare și dezvoltare	
	Patrimoniul ca motor al regenerării	
	Legături internaționale	
	Turism	
	Cercetare	
	Educație și formare profesională	
	Surse de finanțare	
	Unicitatea culturală	
	Dimensiunile și consistența eterogenă a sitului	
	Pericole	32
	Relansarea mineritului la scară mare	
	Managementul mediului	
	Depopularea zonei	
	Lipsa întreținerii și degradarea elementelor de patrimoniu	
	Executarea de lucrări de reabilitare / reconversie necorespunzătoare	
2.3.5.	Obiective operaționale și opțiuni manageriale	34

Politici manageriale

Secțiunea 1

obiectiv 1.	Acțiunea concertată și coordonată a părților
obiectiv 2.	Cunoașterea și înțelegerea semnificației Sitului și a obiectivelor Planului de Management
obiectiv 3.	Promovarea planului de management
obiectiv 4.	Promovarea unui standard de acțiune
obiectiv 5.	Promovarea creativității
obiectiv 6.	Gestionarea informațiilor
obiectiv 7.	Implementarea, monitorizarea și revizuirea
obiectiv 8.	Implicarea comunității locale în managementul sitului și în luarea deciziilor
obiectiv 9.	Asigurarea resurselor pentru implementarea planului de management
obiectiv 10.	Gestionarea riscurilor

Protejarea patrimoniului

Secțiunea 2

obiectiv 11.	Delimitarea coerentă a sitului și a contextului său teritorial
obiectiv 12.	Completarea și corectarea cadrului legislativ
obiectiv 13.	Protejarea cadrului vizual și a contextului istoric al sitului

	Conservare și punere în valoare	Secțiunea 3
obiectiv 14.	Stabilirea și adoptarea de măsuri de conservare și punere în valoare a patrimoniului cultural	
obiectiv 15.	Monitorizarea patrimoniului construit – program de inspecții periodice și întreținere pentru toate construcțiile din Centrul Istoric.	
obiectiv 16.	Conservarea caracterului peisajului istoric al sitului, cu evidențierea și punerea în valoare a componentelor patrimoniului industrial	
obiectiv 17.	Revitalizarea și valorificarea elementelor care evidențiază țesutul urban tradițional	
obiectiv 18.	Asigurarea calității lucrărilor de întreținere și conservare.	
	Utilizare și valorificare a sitului	Secțiunea 4
obiectiv 19.	Identificarea și promovarea de funcțiuni compatibile	
obiectiv 20.	Prezentare și explicitare a sitului	
obiectiv 21.	Administrarea și prezentarea publică a fondurilor muzeale și a informației științifice	
	Cercetare și educație	Secțiunea 5
obiectiv 22.	Diversificarea domeniilor de cercetare în sit	
obiectiv 23.	Dezvoltarea sistemului educațional în sit și în relație cu situl	
	Dezvoltare edilitară	Secțiunea 6
obiectiv 24.	Asigurarea accesului fizic la sit și în cadrul sitului	
obiectiv 25.	Modernizarea, completarea și extinderea rețelelor edilitare	
	Obiective sociale	Secțiunea 7
obiectiv 26.	Consolidarea și sprijinirea comunității locale	
	Turism	Secțiunea 8
obiectiv 27.	Promovarea turismului cultural în Roșia Montană	
obiectiv 28.	Dezvoltarea turismului de agrement în relație cu cel cultural	
obiectiv 29.	Marketing turistic	
obiectiv 30.	Management turistic	

3.	Managementul monumentelor istorice și al zonelor protejate	
3.1.	Implementare	49
3.1.1.	<i>Primul pas</i>	49
3.1.2.	Funcționare.....	50
3.1.3.	Revizuirea planului.....	50
3.2.	Proiecte.....	51
3.3.	Lucrări, costuri.....	54
4.	Bibliografie	
4.1.	Acte normative care reglementează activitatea din domeniul protejării patrimoniului	55
4.2.	Documente strategice și operaționale.....	55
4.3.	Documente internaționale.....	55
4.4.	Planuri de management pentru situri istorice.....	56
4.5.	Articole, studii și lucrări de specialitate	56
	Anexe de specialitate	
Anexa 1.	Acte normative - patrimoniu	57
Anexa 2.	Regim juridic de protecție	58
Anexa 3.	Actori în parteneriatul pentru Roșia Montană.....	60
Anexa 4.	Surse de finanțare	61
	Planșe	
Planșa 01	Localizarea valorilor de patrimoniu	
Planșa 02	Regimul de proprietate	
Planșa 03	Starea de conservare	
Planșa 04	Localizarea unităților de peisaj	
Planșa 05	Proiecte de valorificare a sitului	
Planșa 06	Lucrări de conservare și amenajare	
Planșa 07	Delimitarea Centrului Istoric – din <i>Plan Urbanistic Zonal Centrul Istoric Roșia Montană</i> , documentație în curs de elaborare	

Introducere

Planul de Management stabilește cadrul pentru atingerea echilibrului între necesitățile, aparent divergente, implicate de conservare, de dezvoltarea economică durabilă și de interesul comunității locale.

Planul de Management nu este un document legislativ și nu înlocuiește cadrul legislativ. Prin acest document se urmărește reunirea informațiilor privind caracteristicile și semnificația sitului, identificarea organizațiilor și indivizilor ale căror interese sunt legate de acest loc, identificarea riscurilor și oportunităților de conservare și dezvoltare, precum și conturarea unei strategii globale pentru atingerea unui scop comun: regenerarea locală și regională prin exploatarea resurselor culturale și naturale.

Necesitatea și scopul Planului de Management

baza legală a
gestiunii
patrimoniului
cultural

În România existența planului de management pentru monumentele istorice nu este statuată prin lege. Excepție fac monumentele istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial, pentru care Ministerul Culturii și Cultelor, prin instituțiile subordonate, elaborează un „program de protecție și gestiune”¹ cincinal, detaliat prin programe anuale, a căror realizare face parte din obligațiile consiliilor județene.

În aceste condiții, Planul de Management nu are caracter de reglementare, ci oferă un cadru de politici cu caracter director. Atingerea scopurilor conservării și dezvoltării durabile depind de modul în care toate părțile implicate în gestionarea sitului își coordonează acțiunile în funcție de direcțiile trasate prin acest document.

Structura și conținutul Planului de Management se bazează pe cerințele formulate de MCC și MMGA, enunțate în adresa 8070/24.05.2005, precum și pe alte exemple de astfel de documente elaborate pentru situri istorice de valoare universală excepțională².

Planul de Management pentru Centrul Istoric Roșia Montană urmărește următoarele scopuri principale:

- să formuleze obiective pentru managementul sitului istoric și al peisajului cultural din care acesta este parte integrantă, având în vedere toate componentele acestui peisaj, de la elementele naturale și ansamblurile arhitectural – urbanistice, la patrimoniul

¹ O.G. nr.47/2000

² în special: *Hadrian's Wall; Mining Landscape; Stonehenge, Bath* (v. cap. 5.4.)

arheologic și industrial, la monumentele individuale și la varietatea de componente izolate;

- să stimuleze cunoașterea și sporirea interesului publicului pentru sit și să promoveze valoarea educațională și culturală a peisajului cultural în ansamblu;
- să definească o strategie de management care să se ghideze după principiile dezvoltării durabile, urmărind un echilibru între conservarea valorilor culturale și a celor naturale, între utilizarea turistică și exploatarea resurselor naturale;
- să identifice beneficiile potențiale, economice și culturale, ale sitului și să stimuleze participarea actorilor locali la potențarea acestor beneficii, fără a periclita resursa culturală;
- să propună un program prioritar de acțiuni care să fie realizabile și să contribuie la conservarea și punerea în valoare a sitului.

Semnificația patrimoniului cultural al Roșiei Montane

Patrimoniul cultural de la Roșia Montană atinge trei aspecte valorice esențiale:

*peisajul
industrial minier*

1. Peisajul industrial conservat poartă mărturii importante pentru istoria exploatărilor romane și medievale.

Pentru perioada romană este semnificativ *peisajul subteran*, mărturia unui efort concertat al administrației romane pentru extragerea aurului: în aproximativ 50 de ani a fost dezvoltat *unul dintre cele mai vaste complexe miniere de epocă romană*³.

Mărturiile medievale și moderne sunt semnificative pentru *modul de prelucrare preindustrial surprins în momentul transformării mijloacelor de producție din pragul Revoluției Industriale*. Acest tip de prelucrare care caracterizează această zonă *a fost continuat până în epocă contemporană* (1948) în paralel cu exploătarile industriale de mai mare amploare.

*peisajul natural
transformat*

2. Acest tip de exploatare *a marcat profund peisajul natural al zonei*, iar lacurile artificiale (tăurile) au devenit repere pentru acest peisaj industrial în care erau

³ Vezi *infra*, nota 6. Situl arheologic minier Roșia Montană este asemuit de autoarea cercetărilor cu situri miniere romane excepționale, înscrise în Lista Patrimoniului Mondial (de exemplu *Las Medulas*): [...] „centru minier important al lumii romane, comparabil cu alte situri miniere sau metalurgice din Peninsula Iberică (Linares, Riotinto, Sao Domingos, Aljustrel, Tres Minas etc. pentru care se cunosc tehnici de exploatare minieră subterane antice similare sau *Las Medulas*, cunoscut pentru o altă tehnologie minieră antică, pentru exploatări de suprafață”, cf. Béatrice Cauuet, *Sinteză asupra cercetărilor de arheologie minieră la Roșia Montană* (1999-2006), în *Studiu de Impact asupra Mediului - Proiectul Roșia Montană*, 2006.

nelipsite șteampurile, gurile de mină, haldele de steril și munții erodați de acțiunea umană.

fondul rural
cu puternică
amprentă
urbană

3. Momentul de trecere spre epoca industrială, care în multe cazuri a condus la transformarea așezărilor miniere în orașe, se reflectă puternic în configurația așezării: acest moment inefabil al trecerii de la forma rurală la cea urbană caracterizează puternic această așezare și îi conferă unicitate: *un sat minier tradițional în care transformările urbane se întrepătrund armonios cu fondul puternic rural.*

Statutul juridic și importanța monumentelor și a zonelor protejate din Roșia Montană (planșa 01)

Monumente
istorice de
valoare
națională
excepțională

Monumente
istorice
reprezentative
pentru
patrimoniul
cultural local

Elementele de patrimoniu cultural ale Roșiei Montane se încadrează în două dintre cele trei categorii de monumente istorice definite prin *Legea privind protejarea monumentelor istorice* (L. 422/2001): *monument și sit*. De asemenea, aceste elemente se înscriu, conform *Planului de Amenajare a Teritoriului Național – Secțiunea a III-a – Zone protejate* (aprobat prin L. 5/2000), în mai multe categorii de monumente istorice de valoare națională excepțională: *ansamblu urban, arhitectură industrială, monumente de arhitectură populară și în categoria unități administrative cu concentrare foarte mare a patrimoniului construit cu valoare culturală de interes național.*

Cea mai largă categorie patrimonială relevantă pentru zona Centrului Istoric, *situl*, este reprezentată pe de o parte de *Situl arheologic Alburnus Maior – Roșia Montană* (cod L.M.I. 2004: AB-I-s-A-00065) care, deși nu are o delimitare precisă instituită prin lege, cuprinde toate vestigiile romane și, implicit, acoperă și Centrul Istoric. Pe de altă parte, în aceeași categorie, *sit*, este inclus și *Centrul Istoric al localității* (cod L.M.I. 2004: AB-II-s-B-00270).

Aceeași zonă a Centrului Istoric este încadrată în PATN/III la categoria *ansambluri urbane* (nr. crt. 174, poziția g.3).

Categoria cu cea mai largă reprezentare este cea a monumentelor, în care sunt incluse 35 de case (cod L.M.I. 2004: de la AB-II-m-B-00277 la AB-II-m-B-00311) la care se adaugă *Galeria „Cătălina-Monulești” din zona protejată a centrului istoric al localității* (AB-I-m-A-00065.05).

Imaginea completă a valorii culturale a sitului, instituită prin cele două legi menționate, se conturează doar adăugând și celelalte componente de patrimoniu – *așezarea romană de la Alburnus Maior, Zona Orlea; Exploatarea minieră romană de la Alburnus Maior, Masivul Orlea; Vestigiile romane de la Alburnus Maior, Zona Carpeni; Incinta funerară din zona „Hop-Găuri”; Galeriile romane din Masivul Cârnic, punct „Piatra Corbului”* (coduri LMI 2004: AB-I-m-A-

00065.01 – 00065.04 și, respectiv, AB-I-s-A-20329), 5 case (coduri LMI 2004: AB-II-m-B-00271 - 00275) și o biserică (cod LMI 2004: AB-II-m-B-00269).

*Reglementări
în vigoare*

Delimitarea zonei protejate a Centrului Istoric este instituită prin Planul Urbanistic General din 2002, fără ca teritoriul aici definit să cuprindă în întregime zona de concentrare a valorilor de patrimoniu, asimilabilă unui centru istoric.

*Importanța
patrimoniului
cultural*

Ierarhizarea care se desprinde din încadrarea juridică, prin care întreg situl și galeriile romane aparțin grupei A – *monumente istorice de valoare națională și universală*, exprimă prevalența componentei arheologice. Toate celelalte elemente de patrimoniu sunt încadrate în grupa B – *monumente istorice reprezentative pentru patrimoniul cultural local*, dar aceleași elemente sunt desemnate prin PATN/III drept *monumente de valoare națională excepțională* a căror protejare și punere în valoare reprezintă obiective de *utilitate publică, de interes național* (L. 5/2000, art.3).

1. Descrierea monumentelor istorice și a zonelor protejate

1.1. Informații generale

Localizare și delimitare a Centrului Istoric (planșele 01, 07)

Zona studiată

Studiul de față se concentrează asupra unui întreg segment al așezării Roșia Montană, depășind cu mult limitele Zonei Protejate precum și cele ale Zonei de Protecție a Centrului Istoric, așa cum sunt ele trasate prin Planul Urbanistic General al comunei. În Planul de Management, cu denumirea de Centru Istoric este desemnat întregul segment superior al așezării începând de la culoarul de acces în Piață, de la casa nr. 251 până la limitele de nord, est și sud ale părții ocupate cu construcții a intravilanului.

*Condiționări
topografice*

Configurația generală a terenului în această zonă sugerează un amfiteatru natural, deschis spre valea pârâului Roșia, de-a lungul căreia se dezvoltă restul localității. Morfologia particulară a amplasamentului este accentuată de masivele stâncoase care îl delimitează spre nord și sud, precum și de culmile domoale dinspre est.

Nucleul acestui peisaj este ocupat chiar de Piața centrală a localității, în jurul căreia țesutul urban este ordonat de poli secundari, plasați pe traseele drumurilor care conduc spre vechile zone de exploatare minieră și, mai departe, spre satele învecinate.

Aspectele diversificate ale grupărilor de construcții, condiționate acut de topografia agitată a zonei, conduc la conturarea mai multor subzone, cu caracteristici distincte ale valorilor de patrimoniu.

1.2. Informații științifice

1.2.1. Geologie și topografie

*Structură
geologică*

Roșia Montană se găsește în sudul Carpaților Occidentali, în Munții Metaliferi. Din punct de vedere geologic, localitatea se încadrează în Patrulaterul Aurifer, format în urma unor cicluri vulcanice. Acesta este caracterizat de mineralizația de aur-argint și cupru distribuită în trei centuri: centura de nord, conținând Complexele Roșia Montană și Bucium; centura centrală, conținând Complexul Zlatna – Haneș – Muncăceasca, centura de sud, conținând Complexele Certej și Bolcana.

Astfel, regiunea Roșia Montană apare ca o insulă de roci eruptive terțiare în mijlocul unor formațiuni cretacice: gresii, șisturi și conglomerate. Cele două masive mai înalte - Cârnicul și Cetatea – sunt formate din riolit, iar cele mai mici din jurul lor – Orlea, Țarina, Carpeni, Cârnicel – din brecie și tuf riolitic; masivele Igre și Văidoaia sunt formate din șisturi conglomerate și gresie carpatică.

Depresiunea Roșia Montană, desfășurată în lungul văii Roșia, are forma unui culoar alungit, încadrat de o serie de „dealuri” (Rotunda, Cârnicul, Dealul Cetății) – vechi conuri vulcanice în adâncul cărora se găsesc variate minereuri neferoase.

1.2.2. Scurt istoric

Periodizare

Istoria așezării Roșia Montană, strâns legată de exploatarea resurselor aurifere, cunoaște trei perioade semnificative pentru definirea peisajului cultural: antichitatea, caracterizată prin *amplul sistem de exploatare romane*, Evul mediu, reprezentat prin *amplificarea sistemului antic de exploatare* și Epoca modernă și contemporană, caracterizată prin *avântul tehnologic*.

Componentele
sitului antic
Alburnus
Maior

Perioada romană. Anticul *Alburnus Maior*, atestat începând cu anul 131 p. Ch., este descris în prezent de structura industrială minieră, de manifestările funerare, edificiile sacre, edificiile publice și, probabil, de un mod particular de alcătuire a așezării, compusă din nuclee de locuire permanentă și temporară.

Cel mai prețios izvor istoric, atât pentru istoria așezării de la *Alburnus Maior*, cât și pentru istoria exploatărilor aurifere sau a dreptului roman, sunt tăblițele cerate, cunoscute încă din secolul al XIX-lea, care înregistrează contracte de vânzare-cumpărare, plata unor servicii, împrumut cu dobândă, acte ale colegiilor, liste de prețuri și cheltuieli, convenții de asociere, etc. și din care desprindem și scurte caracterizări ale așezării. Aflăm că așezarea *Alburnus Maior* este alcătuită din *vici* și *castella*⁴ populate de coloniști de etnii diverse dintre care se desprind cei iliro-dalmatini și cei din regiunile de tradiție elenistică, specializați în extragerea și prelucrarea primară a minereului aurifer⁵.

Patrimoniul
arheologic
antic

Vestigiile arheologice descoperite nu manifestă atribute constructive spectaculoase dar, prin modul de *adaptare la cadrul natural* construiesc un univers special: necropole așezate pe pante sau pe platouri orientate spre văi, edificii sacre ridicate pe înălțimi și aflate probabil în relație cu *intrările în galerii*. Trebuie precizat că în acest context distingem totuși și elemente exemplare pentru peisajul arheologic: un *monument funerar circular* foarte bine conservat și *două edificii publice realizate din piatră legată cu mortar* și dotate cu instalație de *hipocaustum*. Cele cinci necropole delimitate arheologic până acum, de la Tăul Corna, Hop-Găuri, Țarina, Jig-Piciorag și Pârâul Porcului (Tăul Secuilor), sunt martori importanți ai dinamicii, diversității și numărului crescut al populației de la *Alburnus Maior*.

⁴ V. Wollmann, *Mineritul metalifer, extragerea sării și carierele de piatră din Dacia romană*, Cluj-Napoca, 1996, p. 66.

⁵ RE IV, col. 1967; D. Davies, *Roman Mines in Europe*, Oxford, 1935, p. 198-199; C. Daicoviciu, *La Transilvania nell' Antichità*, București, 1945, p. 115 - 117.

Spectacolul extraordinar al mărturiilor arheologice este oferit de *peisajul subteran* al galeriilor romane, care formează o rețea densă, excavată în munte. Cercetările arheologice miniere actuale au adus date importante pentru istoria exploatării romane de la *Alburnus Maior*, redefinind acest univers prefigurat de fragmentul descoperit în anii 70' în Masivul Orlea și transformat în muzeu. Masivele Orlea, Carpeni, Cârnic, Lety conțin sisteme de galerii romane conservate. Galeriile de explorare, de asistență, de aerisire, de evacuare a apei converg către camere cu pilieri sau către șantiere înclinate de unde se extrăgea minereul bogat.

Toate acestea conturează un program minier roman de anvergură excepțională⁶ desfășurat într-un interval de timp destul de redus – doar cincizeci de ani.

Exploatarea este foarte posibil să fi fost întreruptă după anul 160, așa cum sugerează conținutul Tăbliței Cerate Nr. 1 din anul 167⁷ și mărturiile arheologice obținute în ultimii ani⁸. În afara asocierilor făcute de unii cercetători între continuarea exploatărilor după momentul 160 și existența unui *procurator aurariarum* la *Ampelum* în 215 sau ridicarea la rangul de *municipium* a aceluiași oraș în timpul lui Septimius Severus, nu există mărturii arheologice certe.

Între retragerea romană din Dacia și secolul al XIII-lea nu cunoaștem vreo activitate umană în această zonă.

Perioada medievală. Două mențiuni documentare deschid istoria acestei perioade - una din 1238 și alta din 1271, ambele atestând activități miniere în masivul Cârnic, conduse de coloniștii sași de la Ighiu și Cricău. În aceste documente nu este desemnată localitatea Roșia Montană așa cum o înțelegem astăzi, ci se vorbește despre toponime precum *Chernech* sau *Terra Obruth*. Foarte probabil această informație istorică trebuie interpretată în sensul că așezarea minieră de epocă medievală era un important centru

⁶ Minele de aur și argint de la *Alburnus Maior* constituie fără îndoială unul dintre cele mai vaste complexe miniere de epocă romană [...], așa cum afirmă autorul cercetărilor arheologice-miniery, Béatrice Cauuet et al., CCA 2003, București 2004, <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2004/cd/index.htm>.

⁷ Conținutul Tăbliței cerate reprezintă o declarație (procesul verbal) de autodizolvare a asociației de înmormântare (*collegium*) a lui *Jupiter Cernenus* (IDR I, 31) și evocă un moment de criză din evoluția societății alburnense.

⁸ În necropolele de la *Alburnus Maior*, materialul numismatic post 160 este foarte rar, iar, din punct de vedere arheologic, în cadrul structurilor de locuire cercetate se constată, în anumite cazuri, o abandonare a zonelor de habitat (vezi cazul Tăul Țapului), probabil în aceeași perioadă.

compus din mici cătune situate la poalele masivului Cârnic, în zona administrativă a oraşului Abrud⁹.

Activităţi
miniere în
sec. XIV - XVI

Premisele unei dezvoltări a aşezării medievale din zona Roşiei Montane de astăzi ar putea fi identificate în decizia regelui Carol Robert de Anjou, din anii 1327-1328 de transferare a acestui domeniu minier din proprietatea coroanei în cea a feudalilor locali, fapt care a avut ca urmare dezvoltarea zonei miniere în ansamblu. Seria de reforme şi legi care reglementează mineritul în vremea regatului medieval al Ungariei şi mai apoi a principatului Transilvaniei au stimulat dezvoltarea mineritului aurifer şi la nivel administrativ. În jurul anului 1525, într-un act de litigiu dintre proprietarii de şteampuri şi gornici, pentru dreptul de spălare a nisipurilor aurifere este atestat pentru prima dată toponimul Valea Roşiei (*Rubeo flumine*), din care au derivat versiunile sale ulterioare germane (Rotseifen şi Rotbach) sau maghiare (Verespatak). Tot în acelaşi an, din surse documentare aflăm că judele scaunului Sibiului, Mathias Armbruster construieşte şteampuri în zona Abrudului. Tot în această perioadă a primelor decenii ale secolului al XVI-lea, familii ducale din zona Bavariei au o serie de interese economice în zona minieră din preajma Abrudului, deţinând imobile în oraş şi una dintre cele mai bogate mine de pe Valea Roşiei, cu şteampurile aferente. În acest context, la 1592 se menţionează includerea zonei actuale de la Roşia Montană, atestată sub denumirea de *Rubeo flumine* (în traducere exactă „râul roşu”), în teritoriul Abrudului, care devenise deja oraş la jumătatea secolului al XV-lea.

Conturarea
vetrei satului -
sec. XVII

Dezvoltării industriale din secolul al XVII-lea, surprinse de exemplu de o statistică din 1676 – care înregistrează 77 de şteampuri (*rotae*) la poalele Cârnicului, 29 la Corna, 17 la Cărpiniş – trebuie să-i fi corespuns şi o concentrare urbană în zona definită astăzi prin sintagma „Centrul Istoric Roşia Montană”¹⁰.

⁹ Trebuie menţionat că pentru perioada secolelor XIII – XVI există o seamă de confuzii de localizare a toponimelor desemnând Abrudul şi Zlatna, foarte probabil confuzia provenind din denumirea germană a acestor localităţi, respectiv Abrud (magh. *Abrudbánya*, germ. *Großschlatten*) şi Zlatna (germ. *Schlatten*, nume derivat din limba slavă, *zoloto* însemnând aur). Regiunea minieră Abrud – Roşia Montană – Zlatna (cu împrejurimile) făcea parte din cel mai vechi comitat din Transilvania, care îşi avea reşedinţa la Alba. Numele ţinutului a fost însă dat mult timp de localitatea Abrud, care a deţinut o vreme o anumită importanţă administrativ-politică. Prin urmare, până spre sfârşitul secolului al XVI-lea zona Roşia Montană nu era identificată în mod distinct în cadrul teritoriului administrativ al Abrudului.

¹⁰ Cu excepţia unor sondaje arheologice foarte restrânse din anul 2000, efectuate în contextul realizării studiului de evaluare a potenţialului patrimoniului cultural din zona Roşia Montană, în vatra actuală a localităţii nu s-au făcut cercetări de teren, care ar putea aduce date suplimentare asupra evoluţiei localităţii în perioada medievală.

Debutul
lucrărilor de
amenajare
hidrotehnică

Dezvoltare
economică

Conturarea
structurii
urbane – două
nuclee unite
de o structură
industrială

Permanența
sistemului de
prelucrare
tradițional
medieval

Perioada modernă și contemporană. După ample rapoarte și studii de eficientizare a mineritului, precum și reforme legate de minerit, odată cu debutul marilor construcții industriale făcute pe cheltuiala statului – Imperiul Habsburgic, asistăm în secolul al XVIII-lea la o adevărată revoluție industrială în zona Roșiei Montane, așa cum se observă de altfel pe întreg teritoriul Transilvaniei. Putem spune că anul 1733, care marchează începutul realizării sistemului de lacuri artificiale și amenajări hidrotehnice, devine semnificativ în cadrul amplelor transformări economico-sociale mondiale ale *Revoluției Industriale*.

Întreaga zonă auriferă Roșia Montană cunoaște, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, o dezvoltare fără precedent prin deschiderea de mari galerii, atât de către stat, cât și de proprietari sau asociații de proprietari particulari, care concesionează de la stat drepturi de exploatare a zăcămintelor (1746 – sistemul de galerii Sf. Treime - Vercheșul de Jos – Râzna, în masivul Cârnic; 1769 – galeria Vercheșul de Sus, în masivul Cârnic; 1783 – galeria Sf. Cruce în masivul Orlea, o lucrare de mare amploare făcută din inițiativa statului și care parcurgea întreaga vale a pârâului Roșia). Orizonturile subterane erau completate la suprafață de un sistem complex de prelucrare a minereului alcătuit din lacuri de acumulare (*tăuri*) care alimentau firele de apă din văi, unde erau amplasate instalațiile de măcinare a minereului (*șteampuri*). Acestui moment reprezentativ pentru evoluția industriei de prelucrare primară a minereului îi sunt asociate evenimente definitorii ale istoriei naționale. Obligarea populației să participe la lucrările industriale menționate s-a adăugat fondului social tensionat care a declanșat Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, care la rândul ei marchează, prin desființarea iobăgiei, depășirea epocii medievale și începutul epocii moderne.

Tot acum se conturează structura urbană în forma conservată astăzi. Zona din estul așezării își definește caracterul de reprezentare în aria de maximă concentrare urbană, dar rămâne caracterizată de *periferiile industriale*, unde domină gospodăriile cu instalații de prelucrare. Tot același tip de gospodării sau numai instalațiile de prelucrare fac legătura cu zona din vale, conturată odată cu ridicarea bisericii greco-catolice¹¹ și a celei ortodoxe. Tăurile, sutele de șteampuri¹² și haldele de steril din jurul gurilor de mină definesc peisajul industrial al acestei zone miniere. Toată această perioadă cunoaște o dezvoltare nu numai a zonelor de exploatare (ca de exemplu deschiderea exploatării

¹¹ Preotul Simion Balint, unul dintre căpitani ai lui Avram Iancu, a slujit aici și este înmormântat în cimitirul din jurul bisericii.

¹² În 1772, cu ocazia vizitei în zona Roșia Montană – Abrud a lui Ignatz von Born sunt menționate cca. 1200 de șteampuri, localizate astfel: 226 pe Valea Roșiei, 254 pe Valea Cornei, 151 în Cărpiniș, 471 la Câmpeni și 102 la Bucium.

filonului Cotoroanța din masivul Cârnic, în 1875), cât și a tehnicilor de exploatare, care culminează cu introducerea, începând cu anul 1908, a curentului electric¹³. Nivelul tehnic ridicat al exploatărilor de la Roșia primește recunoașterea internațională la Expoziția Industrială Mondială din 1856.

Ultima
perioadă de
vitalitate
economică

După Marea Unire din 1918 înregistrăm implicarea masivă a Statului Român prin preluarea exploatării de stat a administrației austro-ungare și prin noul statut de proprietar exclusiv al subsolului¹⁴. Toată perioada până la 1948 este marcată de procesul de re tehnologizare, finalizat abia în anii '40. Ultima perioadă de revigorare economică și socială¹⁵ se înregistrează în cei zece ani dinaintea naționalizării din 1948, când este suprimat sectorul particular de exploatare a zăcămintului.

Naționalizarea

Perioada
comunistă

Perioada comunistă a condus, prin alungarea concesionarilor de mine sau de șteampuri, la depopulare și încheierea bruscă a unui proces care a generat localitatea Roșia Montană. Anii '70 sunt reprezentativi pentru deschiderea exploatării de suprafață în cariera Cetate, efectele asupra peisajului fiind vizibile și active până în prezent.

1.2.4. Cultura populară

Structura
socială
eterogenă

O caracteristică socială legată de ocupația generală a locuitorilor din Roșia Montană – solidaritatea profesională - a fost motorul conturării acestei comunități, compusă dintr-o multitudine de etnii - germani, maghiari, români, slovaci, evrei.

Această comunitate, deși foarte deschisă la relațiile sociale interne (căsătorii interetnice și interconfesionale) se separa de comunitățile vecine, rareori fiind acceptați în rândurile ei „lăturenii” (cei din regiunea extravilană Roșiei) sau „viniturile” (cei proveniți recent din alte zone ale țării). Alături de aspectele sociale, din punct de vedere economic, Roșia Montană a avut de-a lungul timpului un statut aparte față de comunele din zonele învecinate. Asistăm la un tip de viață mondenă, cosmopolită care contrastează cu mediul rural învecinat.

Cultură
populară
particulară

Aceste trăsături s-au concretizat într-un ansamblu de concepții, obiceiuri, datini și credințe, transmise prin viu grai sau materializate în mediul construit, caracterizat de un

¹³ Între 1907-1908 a fost construită Uzina electrică de la Gura Roșiei. (cf. C. Rișcuța – *Exploatarea Roșia Montană. Investițiile economice și realități socio-culturale (1919-1948)*, mss., 2005, p.25.

¹⁴ Legea Minelor din 1924 prevedea: „Subsolul este al Statului, exploatorul trebuind a executa sub controlul statului programe de lucru adaptate condițiilor de zăcămint, și nevoilor obștei” – T. P. Ghițulescu, *Industria extractivă a metalelor neferoase*, București, 1946, p. 2.

¹⁵ Programele naționale sociale mediate de Exploatarea Roșia Montană au adus localității o serie de funcțiuni: club muncitoresc, Casina, cinematograf, școală.

fond cu puternic caracter arhaic¹⁶ unde diversitatea influențelor, deși interpretate și transformate, rămâne transparentă în forma de manifestare proprie.

1.2.5. Patrimoniul arhitectural, urbanistic, peisagistic Elemente arhitecturale (planșa 01)

*Sisteme
constructive
tradiționale*

În mare parte fondul construit al localității Roșia Montană este caracterizat de folosirea unor sisteme constructive tradiționale (material de construcție preponderent – lemnul, dar și piatra de mină pentru demisoluri care preiau panta terenului; învelitori din șită, șindrila, țiglă), folosirea unor elemente de delimitare și adaptare la teren, a căror utilizare intensivă ajunge să contribuie la identitatea imaginii urbane (zidărie seacă, zidărie legată cu pământ, utilizată la lucrările de terasare, precum și pentru delimitarea proprietăților), modul de amplasare pe parcelă a anexelor gospodărești (grajduri, depozitări diverse dispuse în partea posterioară a parcelei sau la stradă, unde împreună cu o fațadă a casei și poarta realizează front continuu) și tipologia construcțiilor – mărturie a vechimii unora dintre case sau a modului particular de contaminare a formelor tradiționale cu elemente de factură urbană. Chiar acest fenomen, care delimitează o categorie aparte de construcții, aderente la un anumit „stil orășenesc”, este de asemenea foarte prețios, reflectând – prin modul de interpretare a aparenței arhitecturale, de transpunere a motivelor, dilatate mai mult sau mai puțin dramatic, deformate, simplificate și amalgamate – mentalitățile și determinantele acestora, credințele și practicile religioase, tipurile comportamentale, ocupațiile care, toate, s-au înălțat cu efecte uneori surprinzătoare în ansamblul unei populații ea însăși de proveniență eterogenă.

*Interpretările
motivelor și
configurațiilor
urbane*

Modificării statutului de proprietate asupra minelor și instalațiilor de prelucrare a minereului, dispariția caracterului industrial, nu fără urmări în plan socio-economic, a produs în ultimii cincizeci de ani alterarea caracterului localității în general, cu efecte și asupra fondului construit care nu se manifestă doar prin degradare, dar și prin deformarea relației cu situl: construcțiile nocive, străine, produc multe contraste negative, rupturi ale structurii arhitecturale și urbanistice.

Unități urbanistice

*Unitatea
urbanistică
centrală*

¹⁶ Roșia Montană – Studiu Etnologic, București, 2004, p. 63.

Piața. Această unitate cuprinde construcțiile care delimitează piața centrală, primul tronson din strada Brazi - până la biserica reformată - și pornirile celor două ulițe de acces spre cimitirul romano-catolic.

Caracteristici: limitele de nord-est și sud cuprind construcții grupate în front închis; densitatea lor atinge valoarea maximă, raportată la întreaga localitate; fronturile tronsonului din strada Brazi, inclus în această subzonă, sunt semiînchise, cu o densitate ridicată; construcțiile situate în vecinătatea Pieței, pe cele două ulițe de acces la cimitirul romano-catolic, sunt prelungiri ale fronturilor deja amintite;

Zona Berg. Cuprinde două nuclee: primul, grupat în jurul grădinii de vară, la nord-vest de Piață și al doilea, la nord față de primul.

Caracteristici: construcții aliniate la stradă, densitate scăzută; intenție de grupare în front în cazul primului nucleu; densitate medie în cazul celui de-al doilea nucleu.

Zona Cătălina. Localizată în vecinătatea accesului în galeria Cătălina-Monulești.

Caracteristici: construcții concentrate în jurul unui nod al rețelei stradale.

Zona Văidoaia. Localizată la limita nord-estică a satului, la baza masivului Jig.

Caracteristici: construcții grupate în nuclee mici, înconjurată de spațiul public vernacular, traversat de pârâul Roșia.

Zona Brazi. Aflată în apropierea limitei sud-estice a satului.

Caracteristici: construcții aliniate la stradă, concentrate în jurul unui nod al rețelei stradale.

Zona Cârnic. Delimitată la sud de masivul Cârnic, se dezvoltă spre nord până la marginea albiei pârâului Roșia.

Caracteristici: zonă cu densitate mică de construcții, distribuite (cele istorice) după considerente induse de profilul industrial tradițional al acestei zone. Limita vestică a subzonei - drumul de la baza masivului Cârnic - era trasată de un afluent al pârâului Roșia, și a fost mecanismul concentrării construcțiilor spre zona de exploatare și prelucrare, strâns legată de folosirea apei.

Zona de acces. Situată la vest, conține construcții așezate sau orientate la drumul de acces spre platoul Pieței.

Caracteristici: prin amplasarea specifică a construcțiilor pe parcelă și raportarea față de drum sunt direct determinate de îngustimea culoarului văii Roșiei și reprezintă tronsonul de trecere spre schema liniară a restului localității Roșia Montană.

Zona interstițială. Reunește imobile care definesc împreună cu subzonele de mai sus Centrul Istoric al localității Roșia Montană.

Caracteristici: este alcătuită din construcții dispersate care, prin modul de organizare, nu definesc grupuri cu trăsături comune, ci constituie fondul general în care găsim elemente cu puternică individualitate.

Unități peisagistice (planșa 04)

Peisajul așezării. Determinările reliefului care au condiționat realizarea rețelei de drumuri, modul de amplasare a construcțiilor prin ample lucrări de amenajare a pantelor, precum și relația localitate-exploatare tradițională auriferă definesc în intravilanul localității peisajul așezării propriu-zise.

Peisaje
industriale
miniore

Peisajul industrial al Tăurilor – Tăul Mare, Tăul Anghel și Tăul Brazi. Lucrări utilitare de mare amploare, mărturii ale organizării exploatarei tradiționale din perioada medievală și modernă. Componentei industriale i se adaugă vechimea acestor mari construcții industriale, construite începând înainte de 1735¹⁷ și continuând până în jurul anului 1750.

Peisajul industrial – masivul Cârnic. Fundalul natural sudic al așezării păstrează urme puternice ale exploatărilor: guri de mină, steril prăvălit pe coaste, versanți lipsiți de vegetație.

Peisajul industrial al Masivului stâncos Văidoaia. Fundalul natural nordic al așezării. Poartă puternice urme ale exploatarei tradiționale. Imaginea acestui masiv este caracterizată nu de dimensiunea naturală ci de factorul antropoc, mărturie istorică a exploatarei.

Peisaj natural

Peisajul pădurilor de conifere – masivul Cârnic. Fundalul natural sud-estic al așezării este vegetat puternic, făcând legătura între zona de extracție istorică din Cârnic și peisajul utilitar.

Peisaj agricol

Peisajul utilitar. Înconjoară, cum este și firesc datorită caracterului său agricol, așezarea, dar prin modul special de delimitare a proprietăților, definește un tip de peisaj coerent de legătură între cel al așezării și cel cu atribute industriale al tăurilor.

1.2.6. Patrimoniul industrial – patrimoniul tehnic și patrimoniul minier (planșa 04)

Este reprezentat pe de o parte de instalațiile tehnologice de prelucrare a minereului. Din păcate, distrugerea intenționată de după 1948 a tuturor șteampurilor a produs o lacună importantă în dauna patrimoniului tehnic tradițional. Este posibil ca prin cercetări arheologice să se descopere, alături de amprenta construcției, elemente care alcătuiau aceste instalații. Mărturiile cele mai importante rămân structura parcelarului, configurația gospodăriilor care amintesc de existența pe aceeași proprietate a instalațiilor

Structura
parcelarului
Configurația
gospodăriilor
și a clădirilor

¹⁷ Data construcției Tăului Brazi nu este cunoscută, dar fondurile arhivistice păstrează mențiunea că este anterior Tăului Țarina, datat 1735-1750. Tăul Mare a fost construit în intervalul 1735-1750 (Cristina Rîșcuța, op. cit., p.23).

Patrimoniul
tehnic antic și
medieval

de prelucrare sau chiar a gurilor de mină, sau morfologia clădirilor cu acces direct din stradă în demisolul unde, uneori, se conservă instalația de spălare a minereului.

Tot din această categorie fac parte și elementele de instalații romane și medievale descoperite până în prezent (roți și jgheaburi de lemn pentru evacuarea și dirijarea apei de mină, armături de galerii, scări).

Patrimoniul
tehnic
modern

O altă categorie o constituie elementele de control al nivelului tăurilor, barajele propriu-zise, mărturii tehnice de proiectare inginerescă din secolul al XVIII-lea.

Peisaj
Subteran

Sistemele de explorare, de exploatare, de aerisire, reprezentate de galerii, abataje sau alte lucrări romane, medievale sau moderne, alcătuiesc o unitate a patrimoniului industrial - *Peisajul Subteran al Roșiei Montane*.

1.2.7. Peisajul cultural

Perspectiva de analiză a peisajelor culturale este deschisă de Convenția Patrimoniului Mondial: *Peisajele culturale reflectă deseori tehnici specifice de valorificare a resurselor naturale, ținând cont de caracteristicile și limitele mediului*¹⁸.

Mineritul
tradițional

Peisajul cultural Roșia Montană este definit de caracteristicile și efectele unei singure ocupații: mineritului tradițional¹⁹.

Mineritul –
imperativ
administrativ

Exploatarea miniere reprezintă, prin amploarea lor, un *imperativ administrativ central*²⁰, fie că ne referim la componentele romane, maghiare, habsburgice, austro-ungare sau românești. Mărturiile de prim rang ale acestui atribut sunt sistemele de galerii romane, medievale, moderne și contemporane.

Structură
socială
eterogenă

Efectele acestor politici de stat s-au manifestat în conturarea unui creuzet etnic creator al unei diversități culturale unice. Vestigiile arheologice romane o atestă prin diversitatea riturilor, ritualurilor funerare, multitudinea de divinitățienerate, iar așezarea actuală prin zonele cu particularități etnice (zona Berg sau zonele marginale, tipic românești), zonele mixte, bisericile pentru cele cinci confesiuni.

Interacțiunea
cadru
natural –
cadru
antropic

Necropole, zone sacre sunt subordonate mediului natural prin dispunerea lor pe terasări ale pantelor sau în puncte înalte cu perspective largi asupra văilor.

Așezarea este de asemenea definită de cadrul natural, iar întrepătrunderea dintre cadrul antropic și mediul natural a creat un ansamblu de forme tradiționale și rurale surprinse în

¹⁸ WHC-96/CONF. 201/INF, Paris, 22 October 1996, paragraf 39

¹⁹ Exploatarea de suprafață din Cariera Cetate, prin efectul amplu și distructiv asupra mediului natural precum și prin epuizarea rapidă a resursei minerale depășește cadrul definiției peisajului cultural.

²⁰ V. *supra* n.18.

procesul de tranziție spre formele urbane: case cu elemente de fațadă urbane și formă de plan tradițional, aliniament materializat de *mauri* puternici de terasare sau delimitare.

Peisaj cultural
organic fosil

Prin urmare, în conformitate cu definițiile și metodologia de evaluare și clasificare a peisajelor culturale, enunțate în *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention* (Directive operaționale pentru implementarea Convenției Patrimoniului Mondial), peisajul cultural al zonei Roșia Montană se înscrie în categoria *peisajelor dezvoltate organic – subcategoria peisaj fosil* (pct. ii. a)²¹.

Această încadrare nu își găsește un echivalent juridic, dat fiind că în legislația românească de protecție a patrimoniului cultural nu există categoria „peisaj cultural”, în ciuda ratificării de către România a Convenției Patrimoniului Mondial²². Cu toate acestea, noțiunea de „sit”, așa cum este definită în legislația de specialitate²³, cuprinde și domeniul de aplicare al noțiunii de „peisaj cultural”, pe care îl include în definiția sa.

1.3. Interese

Importanța și complexitatea sitului²⁴ atrage după sine și o structură densă a intereselor manifeste sau potențiale și a entităților purtătoare ale acestor interese - de la persoanele (fizice și juridice) care au legături administrative și instituționale, la cele cu interese economice sau la cele al căror interes derivă din valoarea culturală a sitului, ca obiect de studiu sau prilej de recreere. Interesele sunt manifestate la nivel individual și organizațional, atât public cât și privat, la nivel local, regional, național sau chiar transnațional.

1.3.1. Administrația publică centrală

Interesul public cel mai larg generat de ansamblul central al Roșiei Montane este recunoscut și instituit prin desemnarea acestuia drept sit istoric de

²¹ ii) *Peisaj dezvoltat organic; rezultă dintr-un imperativ inițial social, economic, administrativ și/sau religios și ajuns la forma actuală prin asociere cu și ca răspuns la mediul natural. Astfel de peisaje reflectă procesul de evoluție în forma și attributele incluse.*

ii a) *peisaj fosil, în care un proces evolutiv s-a încheiat la un moment trecut, fie brusc, fie într-un interval de timp; caracteristicile particulare semnificative sunt încă vizibile în formă materială.*

²² prin Decretul 187 / 1990.

²³ termenul desemnează cea mai amplă unitate definită prin lege ca monument istoric, reprezentând un „teren delimitat topografic cuprinzând acele creații umane în cadru natural care sunt mărturii cultural-istorice semnificative din punct de vedere arhitectural, urbanistic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific, tehnic sau *al peisajului cultural* (s.n.)”; cf. L.422/2001, art.3 c).

²⁴ privit în sensul pe care îl conține

importanță locală, înscris în Lista Monumentelor Istorice (L.M.I.)²⁵, precum și prin nominalizarea ansamblului, în cadrul Planului de Amenajare a Teritoriului Național – Secțiunea a III-a, Zone Protejate (P.A.T.N./III)²⁶, ca valoare de patrimoniu cultural de interes național. Acestei duble recunoașteri a valorii întregului ansamblu i se adaugă clasarea a 35 de imobile amplasate în zonă ca monumente istorice de importanță locală²⁷, din nou suprapusă de includerea acestora printre monumentele istorice de valoare națională excepțională cuprinse în P.A.T.N./III²⁸.

Dincolo de componentele ansamblului urban, interesul public este instituit și asupra elementelor sitului arheologic minier, prin includerea acestora atât în L.M.I. precum și în P.A.T.N./III.

Încadrările punctuale sau cea generală a centrului istoric sunt completate prin desemnarea prin P.A.T.N./III a întregii comune Roșia Montană drept „unitate administrativ-teritorială cu concentrare foarte mare a patrimoniului construit cu valoare culturală de interes național”²⁹.

Interesul public prioritar atașat Centrului Istoric – acela privind conservarea și valorificarea resursei culturale – este precizat și articulat prin *Legea privind protejarea monumentelor istorice*³⁰, care stabilește atribuții privind identificarea, clasarea, evidența, protecția, conservarea și prezentarea siturilor cu valoare culturală. Astfel, activitățile strategice și politicile în domeniul patrimoniului intră în responsabilitatea Ministerului Culturii și Cultelor (MCC). Atribuțiile operaționale și o parte din cele administrative sunt delegate de către minister instituțiilor aflate în subordinea sa. Astfel, Institutul Național al Monumentelor Istorice asigură fundamentarea științifică, metodologică, normativă a activităților strategice, desfășoară activități de evidență și gestiune a patrimoniului, sau derulează proiecte și programe în domeniu. Oficiul Național al Monumentelor Istorice preia planificarea la nivel național a activităților de protejare a patrimoniului, prin elaborarea, în acord cu strategia Ministerului, a Planului

Ministerul
Culturii și
Cultelor

²⁵ localizat vag: „Târgul satului”, Piața, cartierul Berg, Str. Brazilor și zona din amonte de Piață, spre lacuri; L.M.I. 2004, cod AB-II-s-B-00270; vezi în Anexa 1 lista tuturor valorilor instituite în zona de studiu.

²⁶ fără nici un indiciu privind delimitarea: „Centrul istoric satul Roșia Montană”; L. nr.5/2000, anexa III, poziția I.g3).

²⁷ cf. Anexa 1

²⁸ L. 5/2000, anexa III, poziția I.m2).

²⁹ Legea nr.5/2000, anexa III, categoria a II-a.

³⁰ Legea nr.422/2001

Național de Restaurare și o parte a deciziilor privind asigurarea, de la buget sau din alte surse, a finanțării activităților de restaurare.

Ministerul
Agriculturii,
Pădurilor și
Dezvoltării
Rurale

Ministerul
Integrării
Europene

La acest prim nivel al interesului național, intervin și alte organe ale administrației centrale – Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării rurale (mai ales prin agenția sa - Romsilva); Ministerul Integrării Europene (în a cărei atribuție intră formularea planurilor strategice de dezvoltare națională) și instituțiile subordonate – Agenția de Dezvoltare Regională Centru (care stabilește strategia și programele regionale de dezvoltare).

1.3.2. Administrația publică județeană și locală

Interesul public legat de gestiunea monumentelor istorice și dezvoltare urbanistică este specificat în Legea 422/2001 *privind protejarea monumentelor istorice* și în Legea 350/2001 *privind amenajarea teritoriului și urbanismului*.

Consiliul
Județean Alba

Prin statutul conferit de Legea 350/2001 *privind amenajarea teritoriului și urbanismului*, Administrația publică județeană, reprezentată de Consiliul Județean, este organismul intermediar între administrația centrală și cea locală, asigurând integrarea prevederilor locale în planurile de amenajare a teritoriului național, regional și zonal.

Consiliu Local
Roșia
Montană

Organismul direct implicat în realizarea programelor de dezvoltare urbanistică este Consiliul Local care, prin consultare și cooperare cu instituții, agenți economici, organisme și organizații neguvernamentale de interes național, județean sau local, întocmește programul de dezvoltare urbanistică a localității și sprijină proprietarii, deținătorii sau administratorii monumentelor istorice.

1.3.3. Societatea civilă

Interesul față de patrimoniul cultural din Roșia Montană s-a manifestat, începând cu anul 2000, atât la nivel local cât și la nivel mai larg, național și internațional, prin acțiunile asociațiilor, organizațiilor nonguvernamentale sau ale unor categorii socio-profesionale preocupate de soarta patrimoniului.

1.3.4. Comunitatea internațională

Interesul manifestat de organismele statale (Statul Maghiar) sau multistatale (Uniunea Europeană, Organizația Națiunilor Unite), prin organismele de acțiune (ex. UNESCO / ICOMOS) exprimă preocuparea pentru patrimoniul istoric universal statuat prin lege și pentru mediul natural.

1.3.5. Regimul de proprietate și statutul juridic al elementelor de patrimoniu

*Regimul de
proprietate al
monumentelor
istorice*

Monumentele istorice din Roșia Montană, înscrise în Lista Monumentelor Istorice a CNM/2004, sunt proprietăți private distribuite astfel:

- persoane fizice – 13 imobile;
- persoane juridice (RMGC) - 14 imobile;
- culte – 4 imobile;
- Comuna Roșia Montană – 1 imobil;
- coproprietari – persoană juridică (RMGC)/persoană fizică – 3 imobile; persoană fizică /persoană fizică – 1 imobil

*Construcții
valoroase*

Alături de Monumentele Istorice clasate, în zona Centrului Istoric, clasat în ansamblul său, atât prin înscrierea în LMI cât și prin legea 5/2000, se află un număr de 135 de construcții valoroase, 38 anexe gospodărești valorose și 31 de ansambluri sau gospodării valoroase definite prin inventarierea C.P.P.C.N. și Studiul de delimitare a Centrului Istoric Roșia Montană. Efectele transformărilor din ultimii 50 de ani au condus la pierderi semnificative în privința valorii fondului construit, ceea ce se reflectă în numărul mare de construcții lipsite de valoare (188), sau chiar de construcții nocive (55).

*Construcții
fără valoare;
construcții
nocive*

*Proprietatea
asupra
terenurilor*

Proprietatea asupra terenurilor din Zona Centrului Istoric (planșa 02) este distribuită astfel:

- proprietate publică a Consiliului Local
- proprietate publică a Primăriei
- proprietate publică a Statului Român
- proprietate privată culte
- proprietate privată persoană fizică
- proprietate privată persoană juridică – RMGC
- proprietate privată persoană juridică – SN MINVEST DEVA

1.3.6. Utilizarea terenului și a resurselor

*Peisaj minier
vegetat*

Mineritul reprezenta ocupația principală a locuitorilor din Roșia Montană și a implicat transformări ale peisajului prin multitudinea gurilor de mină sau a haldelor de steril în apropierea intrărilor în galerii sau în zona de prelucrare. Astăzi mai sunt vizibile o parte din gurile de mină din coasta masivelor Cărnăc și Jig, haldele fiind deja vegetate. Zonele de extracție din vecinătatea localității au fost cuprinse de vegetația de conifere, așa cum este cazul unei părți a masivului Cărnăc, sau au rămas stânci golașe precum masivul Jig. De asemenea, dispariția modului tradițional de prelucrare a indus și

Modificări ale
destinației
terenului
intravilan

modificarea unor destinații ale terenului intravilan, acolo unde prelucrarea minereului se desfășura în cadrul gospodăriilor.

În prezent industria minieră este orientată spre mineritul clasic, în galerii și spre exploatarea de suprafață, introdusă la Roșia Montană odată cu deschiderea, în anii '70, a carierei din masivul Cetate.

Agricultura și
creșterea
animalelor

Agricultura se practică pe arii restrânse, în cadrul localității (grădini de zarzavat), iar în jurul localității se cultivă rareori grâu, secară, orz, ovăz, porumb și cartofi. Asigurarea fertilizării terenurilor prin pășunatul vitelor, cât și prin sistemul asolamentelor bienale sau trienale, conduce la definirea unui caracter general al vecinătăților localității: pășuni și fânețe care însă, prin modul de configurare, constituie un peisaj particular al zonei Roșia Montană.

1.3.7. Funcțiuni

Transferul
funcțiilor
publice și
administrative

Din analiza istorică raportată la situația actuală rezultă că, în timp, *polii funcționali ai localității și-au modificat caracteristicile, inversându-și parțial rolurile. Zona pieței și-a păstrat doar parțial funcțiunea comercială asociată celei de locuire.*

Funcțiunile administrative și dotările publice au fost transferate în zona centrului actual, având ca efect scăderea capacității de polarizare a pieței și dispariția funcției sale de reprezentare.

Dispariția
funcțiilor
industriale
asociate
locuirii

Funcțiunile industriale asociate locuirii - exploatări miniere, șteampuri, concentrate în zona Văidoaia și zona Cârnic - au dispărut, inducând transformări semnificative la nivelul structurii urbane locale: rarefiere a construcțiilor, abandonare a unor parcele în favoarea spațiului public, restrângere a perimetrului construit în nord-estul zonei.

Schimbările funcționale majore nu au antrenat încă modificări importante la nivelul structurii urbane a localității.

2. Evaluare și obiective

2.1. Starea de conservare a monumentelor istorice (planșa 03); factori de risc

Dispariția industriei miniere tradiționale în anii '50 și dispariția concesiunilor private în domeniul exploatării aurifere, precum și inițierea exploatării de suprafață din anii '70 au condus la modificări ale peisajului, la modificarea structurii și ocupațiilor populației, la părăsirea și degradarea unor construcții industriale tradiționale, la degradarea sau chiar demolarea unor construcții sau ansambluri, printre care unele de reală valoare de patrimoniu (ex. Palatul Ajtai).

Degradare accentuată a fondului construit

Această situație a indus transformări prin degradare, ruperea legăturii cu modul de construcție tradițional, lipsa preocupării pentru gospodăriile definite în trecut de un profil funcțional clar, dar a fost un proces cu efecte lente asupra elementelor valoroase din Roșia Montană. Transferul de proprietate de după 2002, prin încetarea utilizării permanente a unora dintre construcții, cauzată adeseori și de starea proastă de conservare, a condus la ruinarea și degradarea accentuată a unora dintre ele. O altă cauză este dezagregarea comunității locale prin migrarea masivă a populației spre mediul urban, care a condus în timp la abandonarea multor construcții: bisericile din Centrul Istoric, Casina, grădina de vară, mare parte a spațiilor comerciale din Piață.

Dezagregarea comunității

În consecință, lucrările de intervenție asupra fondului construit devin primordiale pentru salvarea Centrului Istoric Roșia Montană. Acestea vizează zonele cu concentrări de construcții degradate puternic sau construcții valoroase în stadiu avansat de degradare.

2.2. Evaluarea Zonei Istorice Roșia Montană și a potențialului acesteia Valori

Valori naturale – în mare parte sunt asociate celor culturale, asociere generatoare de peisaj cultural;

Valori culturale asociate cu situl (valoare de identitate, valoare tehnică) – toate urmele exploatărilor miniere tradiționale și amenajările pentru prelucrarea minereului aurifer, elemente definitorii ale peisajului cultural Roșia Montană;

valoare arhitecturală

– elemente compoziționale, constructive și stilistice specifice mediului urban al târgurilor Munților Apuseni, adaptate pe structura arhitecturii vernaculare;

- elemente ale arhitecturii vernaculare a Munților Apuseni, caracterizate prin vechime, autenticitate și originalitate;

valoare urbanistică – structurarea particulară a țesutului urban, după un tipar împrumutat din mediul târgurilor montane ale zonei, sau chiar din ambianța centrelor urbane mai îndepărtate, tipar care își pierde progresiv din consistență, dinspre centrul marcat de Piață spre periferii, într-un amestec mereu mai puternic purtător al caracterului rural;

valoare peisagistică – configurația topografică a amplasamentului; elemente utilitare: lucrări de amenajare și delimitare a terenului și adaptare la configurația topografică – ziduri de terasare, *mauri*, plantații pe limita de proprietate; pavaje; elemente vegetale antropice și spontane – masive, pâlcuri și alte grupări de arbori și arbuști.

valoare tehnică – zidăria seacă din piatră; sistemul constructiv specific arhitecturii de lemn; sistemele de captare, înmagazinare și dirijare controlată a apei – tăuri, stăvilare, canale; galeriile și abatajele exploatărilor miniere;

valoare istorică și memorială – țesutul urban, în mare parte, prin vechimea elementelor care îl compun și prin calitățile particulare ale acestor elemente devine în ansamblu un „document istoric”, care poartă numeroase semne ale texturii etnice și sociale aparte a așezării.

valori imateriale – celebritatea anticului *Alburnus Maior* dobândită în urma descoperirii aici, în secolul al XIX-lea, a tăblițelor cerate; asocierea zonei cu două momente de cumpănă ale istoriei naționale: Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan și Revoluția de la 1848; unicitatea culturii populare,

Valori contemporane - economică, recreațională și educațională, valoare social-politică;

2.3.	Identificarea și evaluarea principalelor probleme de management al monumentelor istorice și al zonei protejate
-------------	---

2.3.1. Obiective strategice

- Planul de Management are drept scop asigurarea unui cadru (organizațional / instituțional, legislativ, normativ, regulator) pentru conservarea resurselor de patrimoniu cultural și natural ale sitului Roșia Montană / Zona Istorică Centrală.

Acest scop larg include: protejarea și punerea în valoare a resurselor arhitecturale, arheologice, peisagistice, industriale și naturale împreună cu contextul lor urban și teritorial; ameliorarea cunoașterii și înțelegerii sitului; introducerea elementelor de explicitare și interpretare a sitului; utilizarea sa ca resursă educațională; sprijinirea revitalizării culturale, economice și sociale a comunității locale.

- Planul va evidenția principalele provocări la care este supus situl, precum și oportunitățile care decurg din statutul său de sit protejat. Aceste probleme vor fi tratate printr-o serie de obiective operaționale și proiecte, special formulate pentru a îndeplini obiectivele strategice. Acestea din urmă sunt:

- promovarea managementului durabil al sitului;
- asigurarea dezvoltării durabile și înțelegerii calităților unice ale sitului și a valorii sale excepționale;
- protejarea valorii excepționale a sitului, promovându-l în același timp drept un centru înfloritor al vieții urbane în Munții Apuseni, care beneficiază de statutul de sit protejat;
- ameliorarea accesului fizic și a interpretării sitului, încurajând utilizarea și înțelegerea sa nerestricționată;
- promovarea recunoașterii sitului la scară largă și a interesului și implicării largi în gestionarea sa, la scară locală, regională, națională și internațională.

2.3.2. Obiective generale

Fiecare dintre cele 30 de obiective tratate în continuare se adresează unui număr de probleme. Toate sunt gândite să îndeplinească scopurile strategice enunțate mai sus. În plus, mai există trei obiective generale, relevante pentru toate aspectele gestionării sitului. Acestea sunt:

- Toate politicile, programele, deciziile și acțiunile trebuie să contribuie la protejarea și conservarea sitului, susținându-i valoarea excepțională, substanța, caracterul și autenticitatea pentru a asigura transmiterea sa către generațiile viitoare;
- Toate politicile, programele, deciziile și acțiunile trebuie să se bazeze pe principiile dezvoltării durabile;
- Toate părțile, indivizi sau organizații - guvernamentale, caritabile, comerciale, purtătoare de interese în gestiunea sau utilizarea sitului, aparținând sau nu comunității locale, vor trebui să fie bine familiarizate cu valoarea și semnificația sitului precum și cu conceptele și cerințele proprii conservării și protejării patrimoniului cultural și natural.

2.3.3. Obiective ideale ale managementului (Viziune)

Protejarea, conservarea și punerea în valoare a Sitului Istoric Roșia Montană ca întreg și mai ales a Centrului Istoric, ca nucleu cu maximă coerență și reprezentativitate a valorii culturale, va conduce la afirmarea identității sale culturale și la transformarea sa într-un catalizator al regenerării economice și al reconstrucției sociale a zonei.

2.3.4. Factori care influențează managementul

Oportunități

Regenerare și dezvoltare

Dezvoltarea zonelor rurale este un obiectiv strategic al României și are în vedere reducerea decalajului dintre mediul rural și cel urban, precum și alinierea la standardele Comunității Europene: *Dezvoltarea economiei rurale a României bazată pe cunoaștere și antreprenoriat privat, care respectă moștenirea naturală, culturală și istorică* (PND 2007-2013).

Politica guvernului privind regenerarea și dezvoltarea durabilă a zonelor rurale va conduce la construirea unor comunități solide, prospere și deschise. O economie regională și zonală prosperă va putea susține costurile conservării sitului.

Parteneriatul pentru Roșia Montană va colabora cu agențiile și departamentele administrației care sunt responsabile pentru realizarea obiectivelor strategice naționale și regionale, pentru a determina atragerea de resurse și sprijinirea proiectelor propuse pentru atingerea obiectivelor de management al sitului.

Implementarea politicilor cuprinse în Planul de Management va garanta că regenerarea și dezvoltarea economică a zonei va conduce la protejarea și promovarea valorilor sitului.

Patrimoniul ca motor al regenerării

Nu orice operațiune de regenerare va fi provocată de resursa de patrimoniu. Există totuși un mare potențial pentru astfel de operațiuni, dezvoltate pornind de la patrimoniul cultural și natural.

Reutilizarea construcțiilor istorice în operațiunile de regenerare conduce la economisirea resurselor financiare și materiale și la diminuarea impactului operațiunilor asupra mediului. Prin reutilizarea fondului construit existent se pot acoperi cea mai mare parte dintre necesitățile funcționale ale așezării.

În plus, elementele de patrimoniu cultural conferă profunzime și semnificație istorică vecinătăților în care se găsesc și identitate întregii zone.

Legături internaționale

Situl, prin profilul său particular (apartenența la o categorie distinctă de situri și la o problemă de patrimoniu și ea bine individualizată) are un amplu potențial pentru inițierea unor relații specializate cu alte comunități sau situri miniere din alte regiuni, din România sau din afara ei. Legăturile instituționale cu domeniile mineritului, protecției mediului și conservării patrimoniului vor permite Parteneriatului să beneficieze de experiența internațională în domeniul gestionării și conservării patrimoniului minier, cât și de posibilitatea dezvoltării unor programe de acțiune comune. Această oportunitate va putea fi folosită prin înscrierea Parteneriatului la forumuri, acțiuni și proiecte colective menite să favorizeze schimbul de informații și să promoveze idei noi.

Turism

Turismul cultural și cel generat de patrimoniul arhitectural în special manifestă, pe plan internațional, o creștere economică semnificativă raportat la alte ramuri ale turismului. Aceasta este și principala opțiune privind exploatarea turistică a sitului Roșia Montană. La aceasta se adaugă și variantele oferite de alte ramuri specializate ale turismului: agro-turism, eco-turism, turism montan, turism sportiv, turism de aventură, speo-turism, veloturism. Toate aceste forme sunt deja practicate în zona Munților Apuseni, iar resursele de care depind sunt disponibile fie în cadrul sitului, fie în vecinătăți apropiate.

Potențialul turistic al Roșiei Montane nu se oprește aici. Resursele sitului – patrimoniul cultural și natural – pot atrage și alte forme de turism: cel de afaceri și congrese, cel educațional.

Sprijinită de măsuri corespunzătoare de marketing, promovarea patrimoniului cultural și natural poate conduce la o utilizare turistică semnificativă a sitului. Această opțiune de utilizare se încadrează în tendințe regionale mai largi, încurajate prin PND și PRD.

În condițiile falimentului cvasi-generalizat al industriei miniere a Munților Apuseni, posibilitatea dezvoltării turismului în zonă devine și mai importantă.

Cercetare

Cunoașterea și înțelegerea sitului este vitală pentru gestionarea sa corespunzătoare. Cercetarea istoriei sale este demarată deja din anul 2000, și se desfășoară, sub forma unor ample cercetări arheologice, sub egida Ministerului Culturii și Cultelor, prin Programul național de cercetare „Alburnus Maior”. În cadrul acestui program s-au desfășurat de asemenea cercetări de etnologie, etnografie, de istorie și istorie orală.

Oportunitatea existenței unui asemenea cadru va trebui exploatată prin derularea la Roșia Montană a unor proiecte și programe care să extindă aria tematică a cercetării. Acestei largiri a orizontului va trebui să-i corespundă și atragerea unor organizații sau instituții cu competențe dovedite în noile domenii de cercetare propuse.

De asemenea, vor trebui studiate toate aspectele relevante pentru gestionarea sitului – de la starea de conservare și necesitățile protejării elementelor peisajului minier, la impactul social și economic al implementării Planului de Management.

Educație și formare profesională

Programele educaționale constituie oportunități pentru prezentarea valorii și importanței sitului către un auditoriu larg și variat. De asemenea programele educaționale pot fi corelate cu cele de cercetare, asigurându-le acestora o parte din resursele umane necesare.

Roșia Montană oferă posibilitatea dezvoltării de programe educaționale variate, în relație cu discipline studiate în diverse instituții de învățământ, la toate nivelurile.

Situl are un potențial ridicat și pentru autoinstruire, oferind celor interesați posibilitatea de informare în domenii multiple – științele naturii, științe istorice, mediu, etc.

Potențialul educațional poate fi valorificat și în direcția instruirii vocaționale și a calificării și recalificării profesionale a forței de muncă locale, în vederea asigurării resurselor umane necesare implementării Planului de Management.

Parteneriatul și Planul de Management

Dezvoltarea și adoptarea acestui Plan de Management este o întreprindere colectivă, implicând decizii și acțiuni concertate ale tuturor purtătorilor de interese și va constitui un prilej de conturare a problemelor actuale și de găsim a unor soluții acceptabile pentru protejarea sitului. Acțiunea colectivă se va desfășura sub forma unui parteneriat, prin care se va defini poziția și rolul fiecărei părți implicate în gestionarea sitului.

Se naște astfel oportunitatea afirmării, de comun acord, de către toate părțile implicate, a importanței patrimoniului minier, a contribuției acestuia la unicitatea culturală a zonei și a potențialului său pentru regenerarea economică.

Surse de finanțare

Suprapunerea obiectivelor strategice de gestionare a sitului pe direcțiile de dezvoltare națională și regională promovate de Guvernul României, în vederea integrării în Uniunea Europeană, asigură posibilitatea accesării surselor de finanțare comunitare pentru o parte dintre acțiunile prevăzute în cadrul Planului de Management.

Aceste surse sunt fondurile structurale și de coeziune și fondurile pentru dezvoltare rurală, derulate prin programe ale UE (ex. PHARE – CES, FP6, SAPARD). La acestea se adaugă posibilitatea asigurării cofinanțării necesare prin credite externe de la instituții financiare internaționale (ex. Banca Europeană de Investiții, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Banca Mondială, Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei).

De asemenea, atragerea sprijinului din partea administrației locale poate conduce la asigurarea finanțării din surse bugetare locale și regionale a unor proiecte de conservare și valorificare, în conformitate cu prevederile legislației de protecție a patrimoniului. Resursele financiare necesare proiectelor înscrise în direcțiile strategice prevăzute de guvern pot fi asigurate, de asemenea, din credite externe contractate cu instituții financiare internaționale.

Activitățile de protejare, conservare și promovare a patrimoniului cultural pot beneficia și de finanțări asigurate prin instituții și programe dedicate, naționale (ex. Fondul Cultural Național) și internaționale (ex. The Getty Foundation, Japan Trust Fund for Tangible Heritage).

La acestea se adaugă finanțarea din sectorul privat. În această categorie se înscriu cercetările desfășurate în cadrul Programului Național de Cercetare „Alburnus Maior”, finanțate de RMGC, precum și lucrările de întreținere și reabilitare a unor construcții realizate de această companie.

Unicitatea culturală

Promovarea patrimoniului cultural al sitului va conduce la recunoașterea largă, națională și internațională, a culturii sale miniere particulare. Această recunoaștere va contribui la consolidarea comunității locale și la protejarea și promovarea tradițiilor sale, precum și la dezvoltarea economică la scară micro-regională.

Dimensiunile și consistența eterogenă a sitului

Suprafața amplă (324ha) pe care o acoperă *Zona Centrului Istoric* (Centrul Istoric împreună cu *peisajul* de care este intim legat), alături de diversitatea trăsăturilor dominante ale subzonelor conturate în acest teritoriu, constituie un potențial deosebit pentru valorificarea sitului.

Pericole

Relansarea mineritului la scară mare

Peisajul istoric al sitului este constant agresat de exploatarea în carieră deschisă din masivele Cetate și Cârnic. Prin această exploatare, inițiată de Regia Autonomă a Cuprului din Deva (actualmente Compania Națională a Cuprului, Aurului și Fierului MINVEST,

Deva) în anii '70, au fost distruse părți semnificative din cele două masive, împreună cu urme de maximă importanță ale mineritului istoric.

Mai mult decât deteriorarea și, local, distrugerea patrimoniului cultural al sitului Roșia Montană, această exploatare provoacă în continuare mari daune mediului natural.

Chiar dacă programul în curs de desfășurare pentru restructurarea industriei miniere prevede închiderea exploatării actuale, înlăturarea efectelor sale asupra mediului va necesita eforturi coordonate, de anvergură.

Exploatarea proiectată de RMGC, desfășurată la o scară cu mult extinsă față de cea actuală, constituie un pericol potențial considerabil. Reluarea mineritului va necesita evaluarea în detaliu a impactului asupra mediului natural și cultural. Planul de exploatare, definitivat doar după încheierea evaluării impactului asupra mediului, va trebui adaptat în funcție de rezultatele acestei evaluări, astfel încât să nu afecteze negativ patrimoniul cultural și natural al sitului.

Managementul mediului

Problemele mediului – natural și cultural – la Roșia Montană nu au constituit și nu constituie o preocupare pentru administrația exploatării miniere a Statului Român. Ca urmare a acestei non-atitudini starea actuală a mediului natural este gravă.

Depopularea zonei

Fenomenul depopulării zonelor rurale este manifest la scara întregii țări, ca urmare a decalajului pronunțat între mediul rural și cel urban și sub influența a numeroși alți factori. La Roșia Montană însă acest fenomen a luat amploare odată cu inițierea campaniei de achiziții imobiliare a companiei RMGC. Astăzi, după trei ani de la achiziționarea primelor proprietăți, compania deține 34% din intravilanul Zonei Centrale a localității, ceea ce se traduce, în termeni demografici, printr-o depopulare severă. Tendințele contrare, de creștere, reprezentate de un aport instabil de populație, sunt nesemnificative. Efectele acestei situații se fac simțite, evident, în plan social, dar și în starea fizică a patrimoniului construit, care s-a înrăutățit în ultimii ani.

Lipsa întreținerii și degradarea elementelor de patrimoniu (planșa 03)

Abandonarea construcțiilor este deja o tendință veche în Roșia Montană, și s-a manifestat indiferent de regimul de proprietate. Vechiul sediu al primăriei (nr. 310) este abandonat de mulți ani și se degradează continuu, în ciuda valorii sale evidente și a potențialului mare de reutilizare. Fostul Oficiu parohial reformat (nr. 551), abandonat, s-a deteriorat constant și recent a intrat în stare de precolaps. Aceste exemple sunt ilustrative pentru o

categorie restrânsă de construcții (5% din fondul construit al Zonei centrale), cu valoare culturală excepțională în cele mai multe dintre cazuri. Evoluția demografică recentă a dus la abandonarea multor construcții și, implicit, la deteriorarea lor.

Compania RMGC, devenită proprietarul imobiliar majoritar în Zona istorică, desfășoară selectiv lucrări de întreținere. Totuși, o mare parte a fondului construit deținut de companie, în bună măsură compus din construcții de valoare, continuă să se deterioreze într-un ritm accelerat, ca urmare a lipsei lucrărilor de întreținere (în Zona centrală, 51% din totalul imobilelor cu construcții aflate în stare proastă sau foarte proastă se află în patrimoniul RMGC). Aceeași tendință generală negativă se constată și la construcțiile care nu au intrat în proprietatea RMGC.

Executarea de lucrări de reabilitare / reconversie necorespunzătoare

Dată fiind starea proastă de conservare a elementelor de patrimoniu, la care se adaugă lipsa unui regulament de urbanism menit să asigure protejarea tuturor componentelor de valoare ale țesutului istoric, există pericolul realizării unor intervenții care să le știrbească sau să le anuleze valoarea. Pot fi deja invocate astfel de cazuri, unele chiar în Piața centrală a așezării (casele nr. 316, 322), altele distribuite în tot cuprinsul Zonei centrale (ex. casele nr. 455, 477).

obiectiv 1

Acțiunea concertată și coordonată a părților

Prin complexitatea și întinderea sa, prin structurile variate de proprietate și de gestiune pe care le cuprinde, prin caracterul și semnificația sa, situl generează o multitudine de interese, reprezentate de o gamă largă de actori. Responsabilitatea multiplă pentru atingerea scopurilor de management derivată de aici se traduce într-o serie de avantaje, dar ridică și o problemă semnificativă: definirea unei structuri coerente de management care să înglobeze toate interesele și, în același timp, să asigure concertarea și coordonarea acțiunilor.

program 1. Propunerea unei structuri organizatorice reprezentative, diversificate și articulate care să asigure funcționarea *Parteneriatului pentru Roșia Montană*.

obiectiv 2

Cunoașterea și înțelegerea de către toți actorii a semnificației Sitului și a obiectivelor Planului de Management

Pentru ca Planul de Management să funcționeze este necesar ca toți actorii să cunoască și să înțeleagă importanța și semnificația resursei, precum și a principiilor de gestionare a acelei resurse.

program 2. Sensibilizarea tuturor actorilor față de semnificația sitului și informarea lor cu privire la toate caracteristicile care îi conferă această semnificație;

program 3. Informarea tuturor actorilor cu privire la principiile de gestiune a sitului și la obiectivele care decurg de aici;

program 4. Accesul la planul de management va trebui asigurat pentru toți locuitorii, proprietarii, managerii sau purtătorii de alte tipuri de interese;

program 5. Difuzarea informației: existența sitului, caracteristicile și semnificația sa vor trebui larg promovate. Această primă redactare, de consultare, a Planului de Management va trebui distribuită prin toate mijloacele pentru a se asigura cunoașterea ei de către toți cei interesați de regenerarea și dezvoltarea zonei;

program 6. În măsura în care este posibil, fiecare actor va trebui încurajat să se implice în definitivarea și implementarea Planului de Management.

obiectiv 3

Promovarea planului de management ca document central al revitalizării și dezvoltării sitului

- Planul de Management face parte dintr-o suită de planuri și documente care formează un cadru regulator strategic pentru managementul sitului. Componentele acestui cadru sunt prezentate în *Anexa 1*.

- Elaborarea și revizuirea tuturor documentelor cadrului regulator trebuie să ia în considerare viziunea și obiectivele Planului de Management. Acest plan trebuie deci sprijinit de toate părțile implicate.

program 7.

Controlul, coordonarea și corelarea tuturor documentelor relevante pentru sit.

obiectiv 4

Promovarea unui standard de acțiune în sit care să asigure respectarea atât a viziunii și obiectivelor Planului de Management, cât și a principiilor internaționale ale conservării patrimoniului și a normelor naționale în domeniu

Este necesar ca toți agenții și toate părțile implicate în realizarea de planuri, documente și strategii relevante pentru sit, incluzând aici planurile urbanistice la toate nivelurile, planurile de acțiune și proiectele, să respecte principiile internaționale și normele naționale cu privire la conservarea patrimoniului. Dintre acestea cele mai importante sunt actele normative din legislația românească în vigoare, precum și cartele și convențiile internaționale adoptate sub egida UNESCO, ICOMOS sau a Consiliului Europei. Lista acestora este prezentată în *Anexa 2*.

obiectiv 5

Promovarea creativității în gestionarea sitului și în găsirea de soluții pentru împlinirea obiectivelor de management

Activitatea de gestionare a zonei istorice este organizată în acord cu principiile practicii internaționale, urmărindu-se astfel valorificarea experienței acumulate în acest domeniu. Structurarea demersului după aceste principii și modele va permite și compararea rezultatelor cu cele obținute, în condiții similare, în alte situri, proces care va permite adaptarea și optimizarea deciziilor de management în timpul etapelor de evaluare și revizuire.

Apelul la experiența internațională nu exclude însă creativitatea în abordarea gestionării sitului.

program 8.

Organizarea de concursuri de idei și concursuri de proiectare prin care să fie puse în discuție temele importante ridicate de Planul de Management: conservarea și punerea în valoare a patrimoniului minier, arhitectural, arheologic; relația dintre elementele de patrimoniu și arhitectura nouă; regândirea profilului funcțional și economic al sitului.

obiectiv 6

Gestionarea informațiilor relevante pentru sit

Gestionarea sitului necesită acțiunea combinată a numeroși agenți activi într-o gamă largă de domenii. Orice decizie în acest sistem trebuie să fie fundamentată pe informații corecte, actualizate și accesibile.

- Există numeroase surse de informații referitoare la sit, cu grade diferite de accesibilitate, deținute și gestionate de diferite organisme, instituții sau chiar persoane.

- Pe de altă parte, nu există un sistem coordonat pentru stocarea, analiza și utilizarea acestei informații.
- Întreaga gamă de informații trebuie să fie direct accesibilă tuturor părților implicate în gestionarea sitului.

program 9. Centralizarea tuturor informațiilor referitoare la sit și gruparea lor într-o bază de date informatizată, publică, ușor accesibilă.

obiectiv 7

Implementarea, monitorizarea și revizuirea Planului de Management printr-un parteneriat activ și efectiv între părțile responsabile pentru luarea deciziilor care vizează situl și aplicarea lor

Planul de Management va fi dezvoltat sub tutela Comitetului Director și prin acțiunile Grupurilor de lucru, coordonate de Comitetul Executiv. Evaluarea eficacității Planului va fi posibilă doar după încheierea unui ciclu complet: dezvoltare – implementare – monitorizare – revizuire.

Monitorizarea regulată a implementării Planului de Management va asigura reacția rapidă la orice anomalie survenită după intrarea în funcțiune a Planului.

program 10. Organizarea unui forum pentru dezbaterile tuturor problemelor ridicate de dezvoltarea și implementarea Planului de Management;

program 11. Conturarea clară a problemelor de management prin organizarea unor ateliere tematice, desfășurate pe grupuri de lucru.

program 12. Stabilirea unui plan de monitorizare și a indicatorilor de urmărit în fiecare etapă de implementare a Planului de Management.

obiectiv 8

Implicarea comunității locale în managementul sitului și în luarea deciziilor
Câștigarea sprijinului comunității locale și participarea sa la gestiunea sitului este o condiție esențială, care va asigura corelarea între direcțiile de acțiune promovate prin Planul de Management și aspirațiile și nevoile comunității.

program 13. Organizarea de întâlniri periodice între membrii diferitelor organisme din structura parteneriatului și membrii comunității locale.

obiectiv 9

Asigurarea resurselor pentru implementarea planului de management
Planul de management instituie un cadru format din politici și acțiuni individuale necesare pentru dirijarea dezvoltării sitului spre starea conturată prin viziune. Implementarea acestor politici și acțiuni va necesita investirea de resurse. Structurii ramificate de gestionare a sitului îi corespunde o gamă largă de surse de finanțare și de alte resurse.

- Înființarea Parteneriatului pentru Roșia Montană necesită resurse financiare, pentru asigurarea unui sediu, a dotărilor necesare funcționării și a unui corp de personal permanent, precum și pentru accesul la servicii de proiectare și consultanță de specialitate.

- Pentru operațiunile de conservare și dezvoltare a diferitelor componente ale sitului responsabilitatea asigurării de fonduri și resurse umane aparține în mod obișnuit deținătorului dreptului de proprietate sau de administrare. Multe dintre aceste operațiuni sunt dependente de surse de finanțare exterioare, cum ar fi granturile oferite de organizații nonguvernamentale, de ministere sau de organisme internaționale.
- Politicile de planificare și dezvoltare intră în sarcina administrației publice locale, care le poate susține financiar din bugetul propriu sau, după caz, din fonduri exterioare. Parteneriatul va conlucra cu administrația publică locală pentru a se asigura resursele necesare acestor operațiuni.
- Necesităților de resurse specifice sitului sau proiectelor dezvoltate în cadrul său li se adaugă cele corespunzătoare unor inițiative și proiecte strategice de anvergură. Resursele necesare acestor acțiuni strategice sunt asigurate combinat, din surse bugetare ale autorităților locale, din granturi oferite de agenții guvernamentale sau organizații nonguvernamentale și din sponsorizări.
- Dintre resursele materiale locale, cea mai răspândită și accesibilă este fondul construit.
- Pentru toate nivelurile structurale este necesară asigurarea resurselor umane specializate.

program 14. Atragerea de resurse financiare din toate tipurile de surse, pentru demararea programului de gestiune a sitului;

program 15. Instruirea tuturor părților implicate în procesul de gestiune a sitului privind accesul la toate categoriile de surse de finanțare;

program 16. Inventarierea și clasificarea resurselor materiale locale. Identificarea potențialului de reutilizare al construcțiilor abandonate din cadrul sitului;

program 17. Atragerea de resurse umane specializate care să inițieze mecanismul dezvoltării Planului de Management;

program 18. Redirecționarea parțială a specialiștilor angajați în demararea procesului de gestionare a sitului către formarea resurselor umane provenite din comunitatea locală.

obiectiv 10

Gestionarea riscurilor

Riscul reprezintă aici o situație sau o acțiune care împiedică îndeplinirea obiectivelor de management. Riscurile pot fi prezente sau se pot dezvolta în cadrul sitului și în teritoriul înconjurător, sau pot apărea ca urmare a implementării Planului de Management.

Gestionarea riscurilor începe cu identificarea acestora și evaluarea consecințelor potențiale și este urmată de identificarea celor mai eficiente metode de abordare a lor.

Gestionarea riscurilor sitului trebuie să fie integrată în strategiile mai ample, regionale și naționale, de gestionare a situațiilor de criză.

program 19. Realizarea unei *analize de risc* pentru întregul sit. Principalele etape ale analizei vor fi: identificarea riscurilor prezente și potențiale; clasificarea riscurilor după gradul de

periculozitate în raport cu obiectivele de management; stabilirea de măsuri și de priorități de acțiune în vederea anulării riscurilor;

program 20.

Realizarea unui *plan de acțiune pentru situații de risc*, corelat cu documente similare dezvoltate la scară regională și națională.

Protejarea patrimoniului

Secțiunea 2

obiectiv 11

Delimitarea coerentă a sitului și a contextului său teritorial

Eficacitatea oricărei politici de protejare a zonei istorice este direct dependentă de coerența delimitării acestei zone, precum și de integrarea limitelor în toate documentele cu caracter statutar.

- Limita actuală a Centrului Istoric – instituită prin *Planul urbanistic general al Comunei Roșia Montană* (2002)– cuprinde parțial segmentul superior al localității și un fragment restrâns din peisajul industrial care constituie fundalul întregii așezări. Ambele componente majore ale Centrului Istoric sunt trunchiate sever, ceea ce conduce la necesitatea stringentă a revizuirii acestei delimitări.
- Extinderea zonei desemnate drept Centru Istoric față de limitele stabilite prin PUG a fost recomandată de Comisia Națională a Monumentelor Istorice, prin avizul acordat PUZ - Zona Industrială.
- Localizarea sitului este vag precizată în *Lista monumentelor istorice*, iar delimitarea lipsește cu desăvârșire. Nominalizarea în *Planul de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a III-a – Zone protejate* este chiar mai vagă în privința localizării și, din nou, nu este completată prin delimitare.
- Limitele sitului trebuie redefinite pentru a înlătura inconcordanțele actuale dintre diferite referiri la sit, care fac inoperante măsurile legale de protecție și stimulare a dezvoltării. Perimetrul redefinit trebuie introdus în documentațiile de urbanism și în actele normative cu referire la sit, pentru a se putea corela politicile și acțiunile care i se adresează.

program 21.

Analizarea și revizuirea limitelor *Zonei Istorice Protejate*, compusă din Centrul Istoric, Zona de protecție a Centrului Istoric și contextul vizual și istoric. Monitorizarea eficacității limitelor pentru protejarea valorilor de patrimoniu ale acestei zone. Adaptarea periodică a acestor limite în funcție de rezultatele monitorizării.

obiectiv 12

Completarea și corectarea cadrului legislativ care reglementează protecția și dezvoltarea zonei

- Protejarea elementelor de patrimoniu este garantată legal, direct, prin înscrierea acestora în *Lista monumentelor istorice* și indirect, prin măsurile incluse în documentațiile

de urbanism, derivate din nominalizarea în Secțiunea a III-a – Zone protejate – a Planului de amenajare a teritoriului național.

- În ciuda scopului comun, protejarea valorilor de patrimoniu, cele două liste nu sunt congruente, după cum nici încadrările valorice nu se suprapun (ex. elemente de patrimoniu prezente în LMI, dar neincluse în PATN/III sau invers; elemente încadrate în LMI la categoria B – *importanță locală*, iar în PATN/III definite ca monumente istorice de *valoare națională excepțională*).
- Nici terminologia utilizată în documentele legislative nu este unificată, nici suficient de bine precizată (ex. valori de patrimoniu cultural de interes național = monumente istorice de valoare națională excepțională în PATN/III – cf. Anexa 3).
- Ratificarea de către România a documentelor internaționale care reglementează protejarea patrimoniului nu a fost urmată de elaborarea unor metodologii de aplicare a prevederilor cuprinse în documentele respective. Astfel, nu există norme de clasare a peisajelor sau a peisajelor culturale, deși aceste categorii patrimoniale fac obiectul a două convenții internaționale: Convenția de la Florența: *Convenția europeană a peisajului* (ratificată prin L.451-2002) și *Convenția pentru protejarea patrimoniului mondial, cultural și natural* ().

program 22. Reevaluarea patrimoniului cultural al sitului, cu ajutorul criteriilor și metodelor detaliate în normele metodologice în vigoare. Unificarea și corelarea încadrării valorice – în LMI și în PATN/III;

program 23. Comandarea unui studiu pentru sistematizarea, unificarea și completarea legislației aplicabile în domeniul protejării, conservării și promovării patrimoniului natural și cultural. Rezultatele acestui studiu vor fi înaintate, sub forma unor propuneri de amendare a legislației, organelor administrației publice centrale competente.

program 24. Elaborarea normelor metodologice de evaluare și clasare a peisajelor culturale, în conformitate cu prevederile Convenției Patrimoniului Mondial și ale Convenției Europene a Peisajului.

obiectiv 13

Protejarea cadrului vizual și a contextului istoric al sitului

Cadrul de manifestare al sitului este format din acele situri, monumente, construcții și componente de peisaj care îi asigură un context istoric mai larg și un spațiu fizic în care se desfășoară și poate fi perceput vizual. În acest cadru fizic, evenimentele pot avea ca rezultat influențarea negativă a aprecierii vizuale și a înțelegerii sitului.

- Peisajul Roșiei Montane este amplu și variat, semnificativ pentru rolul său de cadru vizual, fundal pe care se desfășoară componentele așezării, și nu mai puțin pentru calitățile sale intrinseci, naturale și antropice.

- *Peisajul natural* al sitului are o prestanță vizuală excepțională, prin gruparea în jurul căldării ocupate de Centrul Istoric a mai multor masive muntoase stâncoase. La efectul acestei morfologii particulare a terenului se adaugă varietatea unităților de vegetație care îl îmbracă.
- *Peisajul istoric* cuprinde toate mărturiile fizice ale etapelor de transformare a peisajului natural, ca urmare a activităților umane. Acest nivel al decodării peisajului cuprinde rețeaua de galerii de mină, gurile de mină care punctează coastele stâncoase, haldele de steril și tăurile. La mărturiile activității miniere se adaugă elementele de delimitare și marcarea a proprietăților – garduri din zidărie seacă (*mauri*) și plantații – care generează o amprentă vizuală foarte puternică.
- *Peisajul viu* – peisajul care poartă semnele intervenției umane, în care ocupanții săi trăiesc, muncesc și își petrec timpul liber.
- Toate aceste straturi, puternic întrepătrunse, ale peisajului Roșiei Montane îl definesc drept produs prin excelență al interacțiunii comunității locale cu mediul natural, sub influența forțelor sociale, economice și culturale, ceea ce îl califică drept peisaj cultural.

program 25. Studierea extensivă a modificărilor produse asupra peisajului sitului ca urmare a activităților umane și a mărturiilor acestor modificări. Planificarea intervențiilor necesare conservării și punerii în valoare a acestor componente ale peisajului.

program 26. Descurajarea proiectelor de orice fel, localizate în afara teritoriului sitului, care tind să producă efecte adverse asupra acestuia.

program 27. Încurajarea protejării siturilor istorice similare cu Roșia Montană, din cadrul Patruaterului Aurifer sau chiar dintr-o arie mai largă (contextul istoric al sitului).

Conservare și punere în valoare

Secțiunea 3

obiectiv 14

Stabilirea și adoptarea de măsuri de conservare și punere în valoare a patrimoniului cultural

Lipsa unei abordări organizate a problemei patrimoniului la Roșia Montană, alături de regresul economic al zonei, au condus la deteriorarea continuă a majorității elementelor de patrimoniu. Odată cu trecerea unei mari părți a fondului imobiliar în proprietatea companiei RMGC, ca efect al politicii sale de achiziții intensive, zona s-a depopulat și multe construcții au rămas fără utilizare, în timp ce altele au fost reutilizate, cu funcțiuni diverse. Consecința naturală a acestei suite de evenimente este agravarea stării de

conservare a unei mari părți a fondului construit (din care 23.8% se află în stare proastă și foarte proastă, 54.3% în stare medie și doar 21.9% în stare bună; cf. evaluare *Opus* 2004).

Data fiind această stare generală a resursei majore a sitului, sunt necesare intervenții urgente menite să stopeze și să inverseze tendința actuală negativă.

program 28. Evaluarea exhaustivă a stării de conservare a elementelor de patrimoniu, stabilirea priorităților de intervenție, elaborarea unei strategii de intervenție de urgență.

program 29. Organizarea unui program de conservare, prin care să se asigure consultanță și asistență tehnică și să se înlesnească accesul la resurse în beneficiul tuturor părților implicate în gestionarea patrimoniului cultural și natural

obiectiv 15

Monitorizarea patrimoniului construit – program de inspecții periodice și întreținere pentru toate construcțiile din Centrul Istoric.

Ațiunea de monitorizare se va aplica tuturor construcțiilor (inclusiv anexelor gospodărești sau de alt tip), indiferent de statutul lor juridic (clasate sau nu, aflate în proprietate publică sau privată, etc.).

program 30. Instituirea unui program de monitorizare a stării de conservare și a comportamentului în timp a construcțiilor. Stabilirea unui set de măsuri și reguli pentru întreținerea patrimoniului construit. Asigurarea informațiilor actualizate pentru adaptarea permanentă a programului de conservare.

obiectiv 16

Conservarea caracterului peisajului istoric al sitului, cu evidențierea și punerea în valoare a componentelor patrimoniului industrial

Fiecare dintre cele cinci categorii de unități care compun peisajul istoric al localității impune abordări diferite, dar, mai întâi, necesită cercetarea și evaluarea stării actuale și a potențialului de valorificare peisageră. Există, cu toate acestea, o serie de operațiuni care pot fi deja inițiate pentru îndeplinirea acestui scop.

program 31. Conservarea și amenajarea galeriilor romane, medievale sau moderne cunoscute sau care vor fi descoperite (de exemplu tronsonul modern și roman al galeriei Cătălina-Monulești

program 32. Conservarea și restaurarea componentelor constructive și tehnice ale tăurilor (mecanisme de control, turn de control al ecluzei, baraje).

program 33. Implementarea măsurilor de conservare și potențare a caracteristicilor vizuale ale peisajului, identificate și interpretate prin programul de cercetare (program 24).

obiectiv 17

Revitalizarea și valorificarea elementelor care evidențiază țesutul urban tradițional

Dezvoltat în strânsă dependență atât față de caracteristicile morfologice ale amplasamentului, cât și față de ocupațiile pe care acesta le-a generat, țesutul urban tradițional al așezării conservă încă importante mărturii ale acestui sistem unic de condiționări din care s-a născut. Pentru orice acțiune de valorificare și potențare a acestor

elemente este necesară cunoașterea țesutului urban prin caracteristicile sale particulare și în raport cu alte organisme urbane.

program 34. Conservarea și restaurarea elementelor de adaptare la configurația terenului (ziduri de delimitare și terasare din zidărie seacă – *mauri*) precum și a elementelor de marcă a limitelor de proprietate (garduri, plantații de delimitare, etc.)

program 35. Reabilitarea pavajelor și a altor tratamente de suprafață

obiectiv 18

Asigurarea calității lucrărilor de întreținere și conservare.

Sistemul de gestionare a conservării patrimoniului construit va cuprinde, în continuarea pașilor de planificare și monitorizare prevăzuți prin obiectivele precedente, o etapă de urmărire a calității lucrărilor de întreținere sau de conservare. Lucrările vor fi verificate prin toate etapele, de la planificare / proiectare, la implementare și comportare în timpul utilizării. De asemenea, calitatea lucrărilor va fi asigurată prin formarea unui corp de personal instruit în toate domeniile de specialitate relevante pentru sit, împărțit în echipe de intervenție.

Utilizare și valorificare a sitului

Secțiunea 4

obiectiv 19

Identificarea și promovarea de **funcțiuni compatibile** pentru toate componentele patrimoniului, funcțiuni care să contribuie la utilizarea durabilă a fiecărui element și la regenerarea întregului sit.

Punctul de plecare pentru atingerea acestui scop va fi inventarierea elementelor de patrimoniu – construit sau nu – prin care să se evidențieze semnificația fiecăruia, funcțiunea, utilizarea. Astfel se va putea realiza o listă de priorități pentru reabilitare și refuncționalizare.

program 36. Revitalizarea funcțiunilor existente și reactivarea celor dispărute

program 37. Introducerea unor funcțiuni noi

obiectiv 20

Prezentare și explicitare a sitului

Prezentarea și explicitarea trebuie să permită aprecierea și înțelegerea sitului, atât pentru vizitatori – diferențiat pe categorii – cât și pentru membrii comunității locale. În momentul de față nu există nici un fel de mijloc de prezentare și explicitare.

Pentru corectarea acestei deficiențe vor trebui utilizate toate mijloacele și tehnicile disponibile pentru astfel de acțiuni, incluzând și tehnicile informatice de prezentare și difuzare a informației (Internet).

program 38. Crearea unui website dedicat sitului, cu o secțiune de prezentare și interpretare, împărțită în mai multe niveluri de profunzime.

program 39. Crearea unui centru de informare pentru vizitatori.

obiectiv 21

Administrarea și prezentarea publică a fondurilor muzeale și a informației științifice

Patrimoniul mobil este parte a sitului și mărturie a valorii sale excepționale.

Colecțiile și documentele istorice și arheologice, sau de altă natură (arhive administrative, fotografii, etc.), precum și colecțiile de mostre minerale și documentele referitoare la structura geologică specială a sitului, contribuie într-o mare măsură la cunoașterea istoriei miniere a zonei și la înțelegerea semnificațiilor sale culturale multiple.

Interoperabilitatea surselor de informații referitoare la sit va trebui să constituie un obiectiv. Utilizarea internetului pentru difuzare a informațiilor va contribui la o largă accesibilitate intelectuală a sitului.

program 40. Reorganizarea muzeului mineritului, într-un spațiu corespunzător din zona Pieței.

program 41. Organizarea, conservarea și prezentarea publică a colecțiilor, arhivelor și a oricăror documente referitoare la sit.

program 42. Realizarea unei baze de date centralizate a sitului, accesibilă și prin Internet.

Cercetare și educație

Secțiunea 5

obiectiv 22

Diversificarea domeniilor de cercetare în sit

Cunoscut și investigat sporadic încă din secolul al XIX-lea (v. cap. 1.22.), situl a intrat totuși în atenția constantă a cercetătorilor doar recent, odată cu inițierea Programului Național de Cercetare „Alburnus Maior”, gestionat, în numele Ministerului Culturii și Cultelor, de către Muzeul Național de Istorie a României și finanțat de compania RMGC, ca parte a obligațiilor sale legale în procesul de autorizare a exploatării miniere planificate.

Deși Programul este unul pluridisciplinar, arheologia a reprezentat domeniul principal de cercetare, având scopul declarat al descărcării de sarcină arheologică a zonelor vizate de proiectul de exploatare minieră. Rezultatele sunt semnificative și sunt valorificate prin publicarea într-o serie monografică dedicată sitului, dar nu depășesc decât sporadic pragul cronologic al secolului al treilea, lăsând practic așezarea actuală în afara imaginii astfel recompuse.

Cercetărilor arheologice li s-au adăugat studii de etnologie și de istorie orală, rămase totuși într-un stadiu incipient.

Imperativul cercetării viitoare în sit, în vederea obținerii de informații științifice fundamentale pentru orice acțiune de conservare și valorificare a sitului, îl constituie diversificarea sectorială și tematică a cercetării și coordonarea tuturor eforturilor în această direcție.

program 43. Diversificarea tematică a cercetării fundamentale

program 44. Inițierea de programe de cercetare aplicată, în vederea implementării diverselor măsuri de conservare și valorificare a resurselor culturale și naturale.

program 45. Valorificarea cercetării prin programe educaționale la diferite niveluri și prin programe de popularizare.

obiectiv 23

Dezvoltarea sistemului educațional în sit și în relație cu situl

Atât dezvoltarea sitului, cât și orice program de valorificare depind de conștientizarea și înțelegerea caracteristicilor și valorilor sitului, atât în cadrul restrâns al comunității locale, dar și la nivel național și internațional. Pentru atingerea acestui scop este esențială dezvoltarea unor programe educaționale dedicate sitului, la diferite niveluri de educație, de la cele incipiente până la cele specializate sau la cele de fond (instruire permanentă).

Dar relația sitului cu sistemul educațional este bidirecțională: pe de o parte situl depinde de sistemul educațional, dar în același timp constituie o resursă valoroasă pentru același sistem. Totuși, această resursă este neutilizată.

De asemenea, situl oferă posibilitatea dezvoltării unor programe de instruire vocațională variată, care pot contribui atât la ocuparea extinsă a forței de muncă locale, dar și la pregătirea resurselor umane pentru implementarea Planului de Management.

program 46. Includerea în programa școlară, la diferite materii (istorie, geografie, științele naturii, etc.), a unor subiecte dedicate sitului.

program 47. Realizarea de programe suplimentare de învățământ, menite să crească nivelul de conștientizare și cunoaștere a valorilor sitului, desfășurate în școli și licee la nivel local și regional.

program 48. Dezvoltarea unor programe de instruire vocațională, în domenii conexe conservării și valorificării sitului.

program 49. Realizarea de programe de studii specializate, la nivel superior, care să valorifice și să îmbogățească cunoștințele despre sit.

program 50. Introducerea de dotări pentru programele educaționale.

obiectiv 24

Asigurarea accesului fizic la sit și în cadrul sitului

Problemă cheie a Planului de Management, accesul fizic la sit va condiționa implementarea oricărei măsuri de revitalizare și valorificare. Abordarea acestei probleme trebuie extinsă la o zonă cu mult mai largă față de limitele sitului.

- Gestionarea accesului la sit este fundamentală pentru conservarea și valorificarea elementelor de patrimoniu, pentru descoperirea și investigarea de către vizitatori a elementelor sitului, precum și pentru viabilitatea sitului ca obiectiv economic.
- Capacitatea fizică a sitului de a prelua traficul auto fără consecințe negative asupra structurii istorice este limitată. Țesutul urban nu a fost conformat în acord cu gabaritele sau cu înclinația necesară circulației vehiculelor moderne.
- Poluarea atmosferică și vibrațiile cauzate de traficul greu reprezintă amenințări la adresa structurilor construite istorice, precum și în privința calității vieții în așezare. Tranzitarea Centrului Istoric cu vehicule grele va trebui evitată, prin realizarea unui traseu ocolitor.
- Așezarea trebuie să devină accesibilă pentru mijloace de transport variate. Pentru realizarea acestei condiții este necesară o infrastructură de transport extinsă și diversificată – drumuri, parcuri pentru autoturisme și autocare, stații de autobuz, dotări auxiliare. Toate acestea trebuie introduse în țesutul existent fără sacrificarea valorilor de patrimoniu – cultural sau natural.
- Accesibilitatea largă a sitului este condiționată și de existența unui sistem integrat de transport public (feroviar – auto).
- Traficul rutier trebuie îmbinat cu cel pietonal, care permite o mai bună experimentare și înțelegere a sitului, și poate asigura accesul la toate componentele.

Asigurarea accesului fizic în cadrul sitului necesită evaluarea tuturor oportunităților de acces la fiecare dintre componentele de patrimoniu și stabilirea unui standard de lucru în acest domeniu, realizabil, atât în raport cu oportunitățile detectate, dar și cu limitările proprii topografiei locului și, mai ales, specificului funcțional.

program 51. Asigurarea, în limitele unor cerințe rezonabile, a accesului nerestricțiv pentru persoanele cu handicap locomotor.

program 52. Redistribuirea căilor de acces carosabil (dirijarea traficului de-a lungul unei artere limitrofe centrului; accesul carosabil în centru, în limitele caracteristicilor morfologice ale rețelei stradale, permis doar riveranilor și vehiculelor de aprovizionare).

program 53. Crearea unui sistem integrat de transport public, fără discontinuități, care să asigure accesul la sit din mai multe centre regionale (Deva, Alba Iulia, Cluj-Napoca), cu bilete combinate (tren, autobuz / tren – mocăniță – tren de mină) și cu orare coordonate pentru diferitele mijloace de transport.

program 54. Asigurarea locurilor de parcare, atât pentru comunitatea locală (parcări de proximitate), cât și pentru vizitatori (parcare turistică principală în zona Pieței și altele în nucleele secundare).

program 55. Asigurarea accesului din Centrul Istoric la toate componentele sitului (zone arheologice, zone construite, monumente, elemente naturale).

obiectiv 25

Modernizarea, completarea și extinderea rețelelor edilitare

Dezvoltarea așezării presupune asigurarea condițiilor tehnico-edilitare necesare atât funcțiunilor existente cât și celor propuse.

- În prezent așezarea este deja dotată cu un sistem de alimentare cu apă, care este însă departe de a o deservi în întregime.
- Apele uzate nu sunt preluate de un sistem generalizat de canalizare, ci sunt deversate local, în fose septice, ceea ce poate genera noi probleme de poluare.
- Alimentarea cu energie electrică este cvasi-generalizată, dar este asigurată de un sistem de suprafață, cu stâlpi și cabluri care interferează cu imaginea istorică a sitului.
- Rețeaua de televiziune prin cablu și cea de telefonie ridică aceeași problemă, a efectului nociv asupra imaginii urbane istorice.

program 56. Revizuirea și extinderea sistemului de alimentare cu apă și asigurarea debitului necesar prin identificarea și captarea unor surse suplimentare.

program 57. Realizarea unui sistem de canalizare complet și a unei stații de tratare a apelor uzate.

program 58. Refacerea și extinderea rețelei de distribuție a curentului electric și a celor de televiziune, telefonie și transfer de date, cu cabluri îngropate.

Obiective sociale

Secțiunea 7

obiectiv 26

Consolidarea și sprijinirea comunității locale

Comunitatea locală, beneficiarul primar al întregului program de revitalizare și valorificare a sitului, este actualmente grav afectată de fenomenul, deja îndelungat, al depopulării cauzat de declinul industriei miniere și de lipsa alternativelor viabile de dezvoltare durabilă în zonă.

Obiectivele Planului de Management nu pot fi implementate fără sprijinul și implicarea comunității locale, fără asumarea de către membrii acesteia a rolului de păstrători, transmițători și formatori legitimi ai valorilor sitului.

program 59. Promovarea implicării comunității în realizarea obiectivelor de management și în implementarea programelor de dezvoltare și valorificare a sitului.

program 60. Refacerea și susținerea coeziunii sociale.

program 61. Sprijinirea afirmării identității culturale a comunității din Roșia Montană

Turism

Secțiunea 8

obiectiv 27

Promovarea turismului cultural în Roșia Montană

Utilizarea patrimoniului cultural drept catalizator al dezvoltării unei industrii turistice va oferi o alternativă de dezvoltare pentru comunitatea locală. Turismul poate deveni principalul mijloc de asigurare a accesului la sit pentru o largă categorie de receptori.

program 62. Promovarea valorilor culturale ale sitului la nivel național și internațional, prin campanii de informare și de publicitate.

program 63. Realizarea unor circuite de vizitare și a unor programe și activități pentru experimentarea, cunoașterea și înțelegerea caracteristicilor sitului.

obiectiv 28

Dezvoltarea turismului de agrement în relație cu cel cultural

Caracteristicile naturale ale zonei constituie de asemenea o resursă valoroasă pentru valorificarea turistică a sitului, în corelație cu resursa culturală. Turismul de agrement bazat pe resursele naturale este deja practicat în Munții Apuseni, în mai multe zone, ceea ce constituie o oportunitate pentru introducerea sitului în circuitele deja existente.

program 64. Promovarea valorilor naturale ale sitului, în relație cu cele regionale, la nivel național și internațional, prin campanii de informare și de publicitate.

program 65. Încurajarea vizitatorilor să exploreze situl prin crearea de trasee tematice, semnalizarea și exploatarea punctelor de interes și realizarea de dotări corespunzătoare fiecărei categorii de servicii turistice propuse.

obiectiv 29

Marketing turistic

Dezvoltarea unor strategii de marketing turistic diversificate este o condiție a valorificării turistice extensive a resurselor sitului și a atragerii unor categorii variate de vizitatori.

program 66. Inițierea unor programe de marketing turistic focalizat, menite să identifice și să atragă turiști din grupuri țintă cât mai numeroase și variate

program 67. Promovarea sitului în relație cu alte situri miniere valoroase (networking), și adaptarea permanentă a strategiilor de promovare prin raportarea rezultatelor la cele ale siturilor similare (benchmarking).

program 68. Creșterea atractivității ofertei turistice prin gruparea activităților și serviciilor oferite (packaging).

Exploatarea oportunităților de dezvoltare a turismului pe care le oferă situl va trebui acordată cu necesitățile de protejare și conservare a patrimoniului. De promovarea turistică vor trebui să beneficieze atât grupurile țintă specifice fiecărei acțiuni, cât și membrii comunității locale.

program 69. Realizarea unui centru de primire, informare și documentare și a unor puncte secundare de informare turistică în principalele zone și obiective de atracție.

program 70. Asigurarea dotărilor auxiliare indispensabile – cazare, grupuri sanitare publice, adăposturi, dotări comerciale și alimentare.

program 71. Crearea unui sistem de semnalizare și explicitare a punctelor de interes.

3. Managementul monumentelor istorice și al zonelor protejate

3.1. Implementare

3.1.1. Primul pas

1. Un Grup de Inițiativă, organizat sub forma unei fundații sau asociații cu statut juridic, existentă sau care se va alcătui cu acest prilej, va forma Parteneriatul pentru Roșia Montană. Grupul de inițiativă trebuie încă din primul moment să fie alcătuit din actori care prin activitatea lor să asigure promovarea sitului la nivel local, regional, național și internațional.

2. Prin statutul acestei organizații va fi prevăzută componența și modul de funcționare al Comitetului Director care trebuie să aibă în linii generale următoarele scopuri și caracteristici :

- gestionarea obiectivelor strategice
- capacități de organizare flexibile pentru asumarea unor roluri diferite precum:
 - monitorizarea și evaluarea implementării
 - urmărește îndeplinirea obiectivelor strategice
 - stabilirea unor indici de performanță necesari pentru atingerea scopului și în concordanță cu resursele sitului
 - stabilirea unui program anual de lucru și aprobă bugetul
 - să aprobe raportul anual al Planului de Management

3. Cea de-a doua componentă a Parteneriatului este Comitetul Executiv al Parteneriatului și este organismul executiv al Parteneriatului.

Comitetul Executiv este format din reprezentanții unor Grupuri de lucru tematice.

Fiecare grup de lucru tematic va avea două categorii de atribuțiuni principale:

- marketing, explicare și interpretare cu efecte în consilierea Parteneriatului pentru stabilirea priorităților;
 - probleme tehnice.
4. Formarea grupurilor tematice pe activități principale
- Cercetare și educație
 - Protecție, Conservare și Restaurare
 - Turism
 - Relații publice și Promovare
 - Resurse

3.1.2. Funcționare

Comitetul Executiv

- stabilirea și implementarea rapoartelor de consiliere
- acordarea intereselor, grupurilor sau indivizilor
- dirijează proiectul de management al inițiativelor strategice
- administrează Parteneriatul și alte întâlniri relevante
- realizează planul anual și bugetul pentru a fi aprobat de Parteneriat
- evaluează planurile și bugetele anterioare
- revizuieste Planul de Management, iar în faza inițială definitivează Planul de Management

Resurse

- stabilirea unui buget și obținerea unor fonduri pentru debutul Planului de Management
- Monitorizare și evaluare
- elaborarea unor indicativi primari pentru desfășurarea proiectului
- evaluarea impactului implementării – analiza datelor cantitative în contextul general:
 - numărul utilizatorilor sitului: de ex. comparație turiști / populația rezidentă, nr. intrărilor pe website, etc.
 - numărul precis al dotărilor turistice, comerciale, etc.
 - fonduri publice răsfrânse în investiții private, locuri de muncă generate, etc.
 - numărul proiectelor sau documentațiilor realizate care privesc protejarea
 - numărul elementelor de patrimoniu și al celorlalte elemente afectate
 - competențe – de ex. numărul personalului calificat
 - evaluarea cunoașterii sitului în mediile țintă

3.1.3. Revizuirea Planului

Va fi revizuit anual în funcție de indicatorii anteriori prin coordonarea mecanismelor Comitetului Executiv. Va funcționa 5 ani și va fi revizuit în urma consultărilor publice.

3.2.

Proiecte (planșele 05, 06)

proiect	necesar	programe
1. Gestionare		
Biroul parteneriatului (sediu, secretariat)		p.1
Angajarea secretarilor pentru fiecare grup tematic	5 persoane	p.1
Angajarea și instruirea personalului pentru grupul de lucru - Relații Publice și Promovare	10 persoane	p.1, p.17, p.28
Informarea actorilor și difuzarea informației rezultate din seria de studii realizate		p.2, p.3, p.5, p.7, p. 15
Realizarea unui <i>Ghid pentru întocmirea proiectelor</i> , bazat pe Planul de Management, care să cuprindă normele și regulile de urmat în dezvoltarea oricărui proiect în zonă.		p.3, p.4, p.5, p.6, p.7
Realizarea unei broșuri care să reunească și să enunțe procedurile și regulile conservării patrimoniului; distribuirea acestui document tuturor părților implicate în decizii în legătură cu situl.		p.3, p.4, p.5, p.6, p.7
Campanii de informare a populației realizate de persoanele instruite		p.5., p.6
Găsirea surselor de finanțare		p.14
Ghid de prezentare ale sitului		p.5
Publicarea și difuzarea raportului anual al Parteneriatului		p.5
Website		p.5, p.10
Campanii de publicitate în mass-media		
Promovarea sitului Roșia Montană pentru înscrierea în programul de concursuri internaționale <i>European (European Urbanity and Strategic Projects)</i>		p.8
Realizarea și administrarea unei baze de date cu celelalte tipuri de date, altele decât arheologice		p.9, p.12, p.16
Organizarea atelierelor tematice		p.11
Organizarea întâlnirilor periodice între Parteneriat și comunitatea locală		p.13
Realizarea unei <i>analize de risc</i> și a unui <i>plan de acțiune pentru situațiile de risc</i>		p.19, p.20

2. Protejare		
Planul Urbanistic Zonal		p.21, p.22
Studiu pentru sistematizarea, unificarea și completarea legislației		p.23
Realizarea metodologiei de clasare a peisajelor culturale cf. L 451/2002		p.24
3. Conservare și punere în valoare		
Evaluarea stării de conservare		p.28
Stabilirea unei strategii de intervenție de urgență		p.29
Monitorizarea periodică eficientă a patrimoniului		p.30
Conservarea elementelor de delimitare a proprietății și adaptare la teren: mări, plantații pe limita de proprietate	• aprox. 6 000ml mări • aprox. 15 000ml plantații de aliniament și pe limita de proprietate (5 000 în intravilan)	p.34
Amenajări peisagere în zonele istorice miniere în care se găsesc guri de mină, halde de steril istorice, tăuri, drumuri de legătură dintre gurile de mină (<i>Sf. Iosif, Sf. Laslo, Kovacs Veronika, Ivan, 132-8, Făureni, Sz. Iosef Kosb, Ieruga, Molidu, Hoanca, Ferencz Mazes, Csoza, Cloja, Anioja, Vechea Mină a Câinelui, Kutjab Schurf</i>) și locul de prelucrare simulat prin amprenta șteampurilor (zona Tăul Mare, Tăul Brazi, Cârnic, Văidoaia și Centrul Istoric)	• aprox. 20 halde – 8500mp • 17 guri de mină • 2 000ml drumuri din pământ bătut • aprox. 30 amprente de șteampuri – 1400 mp • aprox. 500 ml canale de aducțiune	p.31, p.33
Amenajări peisagere de conservare a caracterului – dirijarea evoluției vegetației și perdele vegetale	• 55 ha	p.33
Intervenții de urgență asupra imobilelor (eșafodaje, reconstituire, structuri de protecție)	• aprox. 50 de construcții și 40 de anexe gospodărești - 6 500mp	p.36, p.37
Lucrări de restaurare	• 186 obiective (146 case, 40 anexe) – 15 200mp	p.36, p.37
Lucrări de reabilitare	• 137 obiective (106 case, 31 anexe) – 8 000mp	p.36, p.37
Lucrări de restructurare a fondului construit	• 178 obiective (86 case, 92 anexe) - 7 800mp	p.36, p.37
Lucrări de demolare a construcțiilor parazitare	• 38 obiective – 750 mp	p.36, p.37
Lucrări de restaurare și conservare a spațiului public - îndepărtarea covorului asfaltic din zona pieței și completarea pavajului din piatră existent	• 4 800mp	p.35
Lucrări de conservare a patrimoniului tehnic (instalații de evacuare a apei de mină, întreținerea ecluzelor tăurilor)		p.32
Înființarea unor ateliere pentru producerea materialelor pentru restaurări		p.48
4. Utilizare și valorificare a sitului		
Spațiu de informare pe amplasamentul fostului palat Ajtai	• aprox. 50mp	p.39, p.69

Semnalizare și descriere a elementelor de patrimoniu reprezentativ existent sau dispărut	• aprox. 100 plăci de identificare • 20 panouri • aprox. 100 de indicatoare	p.71
Afișaje informative și publicitare	• 10 unități	p.71
Organizarea târgurilor săptămânale în Piață		p.61
Introducerea unor funcțiuni noi		
Muzeu al mineritului (spații pentru expoziții permanente și temporare - nr. 326A, 326B, 325, 324; spații administrative - nr. 327A, 327B; spații expoziționale exterioare; bază de cercetări - nr. 388, 389)	8 construcții existente • aprox. 3200mp amenajări 2000mp suprafață desfășurată	p.40, p.41
Amenajarea galeriei Cătălina – Monulești	• min. 1000 ml	p.31
Birouri în zona Berg, adiacentă zonei Pieței	• 1 000mp	p.37
Spații comerciale la parterul locuințelor din zona Pieței pentru produse tradiționale realizate în ateliere sau gospodării individuale	• 250mp	p.37
Locuire-pensiuni agroturistice distribuite în zona centrală și în cei doi poli – zona Brazi și Văidoaia	• 56 case	p.37
Servicii cu specific: ceainărie, cofetărie, café-bar, mic restaurant - în cadrul noului muzeu, cu acces direct din piață	• aprox. 100mp	p.37
Spații comerciale în subzona Cătălina, Văidoaia, Brazi	• 300mp	p.37
Revitalizarea funcțiunilor existente și reactivarea celor dispărute		
Birouri - Primăria veche, 342 (fosta școală germană), 331 (fostă bancă), 420	• 1500mp Primărie • 1000mp birouri administrative	p.36
Școală, grădiniță - nr. 274	• 700mp	p.36, p.50
Reabilitarea spațiilor comerciale și de servicii din cadrul Pieței	• 1200mp	p.36
Hotel (551)	• 300mp	p.37
Reabilitarea funcțiunilor de cultură și agrement: Grădina de vară Căminul Cultural Clubul „Romeo”	• 1400mp • 400mp • 300mp	p.36
Amenajare a celor două cimitire		p.33
5. Cercetare și educație		
Realizarea cercetărilor de arhitectură, urbanism, peisagere în zona Roșiei Montane și a centrelor miniere învecinate		p.43
Cercetare de restaurare		p.44
Continuarea cercetărilor arheologice și diversificarea spre zona medievală și modernă		p.43
Deschiderea seriilor monografice pentru arhitectură, urbanism, peisaj, istoria mineritului, etc.	min. 2 serii monografice	p.43, p.44
Sesiuni de popularizare a cercetărilor realizate organizate pe secțiuni: arheologie, arhitectură, urbanism, etnografie.	4 grupuri de manifestări	p.48
Organizarea de cursuri pentru turism		p.48
Școli de meserii tradiționale		p.48

6. Dezvoltarea edilitară (construcții, dotări)		
Reabilitare și extindere instalației de alimentare cu apă	• aprox. 4 000ml	p.56
Introducerea canalizării pentru apele menajere	• aprox. 4 000ml	p.57
Rețea electrică principală îngropată	• aprox. 4 000ml	p.58
Rețea telefonică îngropată	• aprox. 2 000ml	p.58
Amenajarea străzilor și realizarea unui sistem de canalizare deschis și de dirijare a apelor meteorice	• aprox. 28 000mp	p.52
Asigurarea parcajelor individuale și colective	• aprox. 5 000mp	p.54
Devierea traficului greu în varianta Abrud -Roșia Poieni	• aprox. 2 km	p.52
7. Obiective sociale		
Organizarea <i>Zilei Minerului</i> în zona Centrului Istoric		p.60, p.61
Proiectul <i>Personalități Culturale Locale</i>		p.61
8. Turism		
Înființarea unei asociații de agroturism pentru organizarea unei rețele de cazare și promovare turistică a zonei		p.59, p.60
Introducerea sau reactivarea dotărilor turistice și de agrement – punct comercial la Tăul Brazi și eventual la Tăul Mare	• aprox. 100mp	p.70
Trasarea unui circuit turistic intern al Centrului Istoric care să relaționeze așezarea cu instalațiile industriale istorice.		p.63
Trasarea unui circuit turistic între Centrul Istoric și elementele de patrimoniu din restul așezării		p.63
Trasarea unui circuit turistic între așezare și traseele turistice zonale: <i>Drumul Aurului</i>		p.67

3.3. Lucrări, costuri

Având în vedere că acest document este o prima formă a Planului de Management, este prematură imaginarea unor scenarii financiare. Numai după formarea Parteneriatului se pot acorda interesele actorilor, iar Comitetul Executiv va putea elabora o strategie financiară adaptată scopului acestui Plan de Management.

4. Bibliografie

4.1. Acte normative care reglementează activitatea din domeniul protejării patrimoniului

- L. 5/2000** *Lege privind aprobarea Planului de Amenajare a Teritoriului Național – Secțiunea a III-a – zone protejate* (Legea 5/2000, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.152 din 12 aprilie 2000);
- L. 422/2001** *Lege privind protejarea monumentelor istorice* (Legea nr.422/2001, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.407 din 24 iulie 2001, cu completările și republicările ulterioare);
- O.G. 43/2000** *Ordonanța Guvernului privitoare la protejarea patrimoniului arheologic* (O.G. 43/2000, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.045 din 31 ianuarie 2000, aprobată cu modificări prin Legea nr. 378/2001, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.394 din 18 iulie 2001);
- O.G. 47/2000** *Ordonanța Guvernului privind stabilirea unor măsuri de protecție a monumentelor istorice care fac parte din Lista Patrimoniului Mondial* (O.G. 47/2000, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.45 din 31 ianuarie 2000; aprobată prin Legea nr. 564/2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 695 din 1 noiembrie 2001);

4.2. Documente strategice și operaționale

- P.A.T.N. / III** *Planul de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a III-a – Zone Protejate;*
- P.N.D.** *Planul național de dezvoltare 2007 – 2013;*
- P.R.D.** *Planul regional de dezvoltare;*
- P.O.R.** *Programul operațional regional;*
- P.U.G.** *Planul urbanistic general al comunei Roșia Montană, Proiect Alba, 2002.*

4.3. Documente internaționale

- Carta de la Veneția** *Carta internațională pentru conservarea și restaurarea monumentelor și siturilor*, 1964;
- Orașe istorice** *Carta pentru conservarea orașelor istorice și a zonelor urbane*, Washington, 1987;
- Autenticitate** *Documentul despre autenticitate de la Nara*, Nara, 1994;
- Turism cultural** *Carta pentru turism cultural*, Ciudad de Mexico, 1999;
- Structuri istorice** *Carta ICOMOS privind principiile pentru analiza, conservarea și restaurarea structurilor patrimoniului arhitectural*, Zimbabwe, 2003
- Zidărie seacă** *Declaration of Torroella de Montgrí (In defence of the dry stone cultural heritage)*, Baix Empordà, Catalonia, 2004
- Guidelines** *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, ICOMOS, 2005

4.4. Planuri de management pentru situri istorice

- Mining Landscape** *Cornwall and West Devon Mining Landscape World Heritage Site Management Plan 2005 – 2010,*
- Hadrian's Wall** *Hadrian's Wall World Heritage Site Management Plan 2002 – 2007,* English Heritage, 2001;
- Stonehenge** *Stonehenge World Heritage Site Management Plan,* English Heritage, 2000;

4.5. Articole, studii și lucrări de specialitate

- Alburnus Maior I** *Alburnus Maior I,* București, 2003
- Alburnus Maior II** *Alburnus Maior II. Monumentul funerar circular,* București, 2005
- CCA** *Cronica cercetărilor arheologice, campaniile 2000 – 2004,* București, 2001 - 2005
- Studiu etnologic** *Roșia Montană. Studiu etnologic,* București, 2004
- Studiu istoric** Lucia Marinescu, *Studiu istoric Roșia Montană. Partea I. Roșia Montană (Alburnus Maior) în Antichitate; Partea a II-a. Epoca feudală și modernă,* www.alburnusmaior.ro/ro/situri/Istoric_Marinescu/
- Managing WHS** Chris Blandford, *Managing World Heritage Sites. Management Plans for UK World Heritage Sites,* în *Conservation Bulletin*, 50, 2005

UNESCO 1972	Convenția pentru protejarea patrimoniului mondial, cultural și natural / <i>Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage</i>
UNESCO 1994	Documentul despre autenticitate de la Nara / <i>Nara Document on Authenticity</i>
UNESCO 2005	Directive operaționale pentru implementarea Convenției patrimoniului mondial / <i>Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention</i>
Australia ICOMOS 1999	Carta de la Burra: Carta pentru conservarea locurilor cu semnificație culturală / <i>The Burra Charter: The Australia ICOMOS charter for the conservation of places of cultural significance</i>
ICOMOS 1964	Carta de la Veneția: Carta internațională pentru conservarea și restaurarea monumentelor și siturilor / <i>The Venice Charter: International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites</i>
ICOMOS 1972	<i>Resolutions of the Symposium on the Introduction of Contemporary Architecture into Ancient Groups of Buildings</i>
ICOMOS 1987	Carta pentru conservarea orașelor istorice și a zonelor urbane (Washington) / <i>Charter on the Conservation of Historic Towns and Urban Areas</i>
ICOMOS 1990	Carta pentru protejarea și gestiunea patrimoniului arheologic / <i>Charter for the Protection and Management of The Archaeological Heritage</i>
ICOMOS 1999	Carta privind patrimoniul vernacular construit / <i>Charter on the Built Vernacular Heritage</i>
ICOMOS 1999	Carta pentru turism cultural internațional (Mexico) / <i>International Cultural Tourism Charter. Managing tourism at places of cultural significance</i>
ICOMOS 2003	Carta ICOMOS privind principiile pentru analiza, conservarea și restaurarea structurilor patrimoniului arhitectural (Victoria Falls, Zimbabwe, 2003) / <i>ICOMOS Charter: Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage</i>
CoE 1954	Convenția culturală europeană / <i>European Cultural Convention</i>
CoE 1985	Convenția de la Granada: Convenția pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei (ratificată prin L.157-1997) / <i>Granada Convention: Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe</i>
CoE 1992	Convenția de la Valetta: Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic (revizuită) (ratificată prin L.150-1997) / <i>The Valetta Convention: European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage</i>
CoE 2000	Convenția de la Florența: Convenția europeană a peisajului / <i>The European Landscape Convention</i> (ratificată prin L.451-2002)
România	Legea Monumentelor: Legea privind protejarea monumentelor istorice (L.422-2001) Ordonanța guvernului pentru protejarea patrimoniului arheologic (OG 43-2000, aprobată cu modificări prin L.378-2001) PATN / III: Planul de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a III-a - zone protejate (aprobată prin L.5-2000)

Regim juridic de protecție Monumente Istorice

Nr. crt.	Cod LMI 2004	Denumire	Localizare	Datare
01.	AB-I-s-A-00065	<i>Situl arheologic Alburnus Maior</i>	Comuna Roșia Montană	Epoca romană
02.	AB-I-m-A-00065.05	<i>Galeria „Cătălina Monulești ”</i>	Centrul istoric Roșia Montană	Epoca romană, medievală, modernă
03.	AB-II-s-B-00270	<i>Centrul istoric al localității Roșia Montană – „Târgul satului”, Piața, cartierul Berg, Str. Brazilor și zona din amonte de Piață, spre lacuri</i>	Centrul Istoric	sec. XVIII-XX
04.	AB-II-m-B-00277	<i>Casă, nr. 258</i>	Zona de acces Centrul Istoric	1900-1940
05.	AB-II-m-B-00278	<i>Casă, nr. 273</i>	Zona de acces Centrul Istoric	1936-1940
06.	AB-II-m-B-00279	<i>Casă, nr. 275</i>	Zona de acces Centrul Istoric	1937
07.	AB-II-m-B-00280	<i>Casă, nr. 324</i>	Centrul Istoric	1876
08.	AB-II-m-B-00281	<i>Casă, nr. 326</i>	Centrul Istoric	1876
09.	AB-II-m-B-00282	<i>Casă, nr. 327</i>	Centrul Istoric	1870-1890
10.	AB-II-m-B-00283	<i>Casă, nr. 328</i>	Centrul Istoric	1870-1890
11.	AB-II-m-B-00284	<i>Casă, nr. 329</i>	Centrul Istoric	1880-1900
12.	AB-II-m-B-00285	<i>Casă, nr. 331</i>	Centrul Istoric	1870-1890
13.	AB-II-m-B-00286	<i>Casă, nr. 332</i>	Centrul Istoric	1935
14.	AB-II-m-B-00287	<i>Casă, nr. 334</i>	Centrul Istoric	1840-1860
15.	AB-II-m-B-00288	<i>Casă, nr. 340</i>	Centrul Istoric	1850-1875
16.	AB-II-m-B-00289	<i>Casă, nr. 341</i>	Centrul Istoric	1850-1875
17.	AB-II-m-B-00290	<i>Casă, nr. 342</i>	Centrul Istoric	1830-1850
18.	AB-II-m-B-00291	<i>Casă, nr. 372</i>	Centrul Istoric	1860-1880
19.	AB-II-m-B-00292	<i>Casă, nr. 373</i>	Centrul Istoric	1831
20.	AB-II-m-B-00293	<i>Casă, nr. 376</i>	Centrul Istoric	1850-1875
21.	AB-II-m-B-00294	<i>Casă, nr. 383</i>	Centrul Istoric	1850, 1875, 1924
22.	AB-II-m-B-00295	<i>Casă, nr. 389</i>	Centrul Istoric	1868
23.	AB-II-m-B-00296	<i>Casă, nr. 390</i>	Centrul Istoric	1700, 1872, 1899
24.	AB-II-m-B-00297	<i>Casă, nr. 391</i>	Centrul Istoric	1700, 1899, 1933
25.	AB-II-m-B-00298	<i>Casă, nr. 392</i>	Centrul Istoric	1835
26.	AB-II-m-B-00299	<i>Casă, nr. 393</i>	Centrul Istoric	1700, 1819, 1850, 1899
27.	AB-II-m-B-00300	<i>Casă, nr. 395</i>	Centrul Istoric	1870
28.	AB-II-m-B-00301	<i>Casă, nr. 397</i>	Centrul Istoric	1854 (inscripție pe fațadă)
29.	AB-II-m-B-00302	<i>Casă, nr. 398</i>	Centrul Istoric	sec. XVIII - XIX
30.	AB-II-m-B-00303	<i>Casă, nr. 407</i>	Centrul Istoric	1825-1850
31.	AB-II-m-B-00304	<i>Casă, nr. 408</i>	Centrul Istoric	1825-1850
32.	AB-II-m-B-00305	<i>Casă, nr. 409</i>	Centrul Istoric	1875-1880
33.	AB-II-m-B-00306	<i>Casă, nr. 482</i>	Centrul Istoric	1900-1950
34.	AB-II-m-B-00307	<i>Casă, nr. 547</i>	Centrul Istoric	1850-1915

35.	AB-II-m-B-00308	<i>Casă, nr. 549</i>	Centrul Istoric	sec. XVIII - XIX
36.	AB-II-m-B-00309	<i>Casă, nr. 551</i>	Centrul Istoric	1840-1860, 1915
37.	AB-II-m-B-00310	<i>Casă, nr. 552</i>	Centrul Istoric	1880, 1915
38.	AB-II-m-B-00311	<i>Casă, nr. 553</i>	Centrul Istoric	sec. XVIII - XIX

Valori de patrimoniu cultural de interes național, conform Planului de amenajare a teritoriului național (PATN), secțiunea a III-a, Zone Protejate

Nr. crt.	număr curent, cod, cf. Anexa III la Lege	Categorie	Denumire, datare	Localizare
1.	174. g) 3	Ansambluri urbane	Centrul istoric satul Roșia Montană	Comuna Roșia Montană
2.	483. l) 1	Arhitectură industrială; amenajări căi de comunicație	Galeriile romane ale exploatărilor miniere aurifere	Comuna Roșia Montană, satul Roșia Montană
3.	497. m) 2	Monumente de arhitectură populară (locuințe sătești)	Case, secolele al XVIII-lea – al XIX-lea	Comuna Roșia Montană, satul Roșia Montană

	Participanți activi	Participanți cu rol consultativ
administrație	• Consiliul Local Roșia Montană • Primăria Roșia Montană • Consiliul Județean Alba • Prefectura județului Alba	• Guvernul României • Parlamentul României / comisii parlamentare • Fundația pentru Parteneriat
economie	• S.C. Roșia Montană Gold Corporation S.A. • S.N. Minvest, Deva • agenți economici locali	• Ministerul Economiei • Fundația pentru Parteneriat
educație și cercetare	• Muzeul Național de Istorie a României • Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei • Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva • alte muzee • Asociația Culturală ECUMEST	• Ministerul Culturii și Cultelor – Direcția Monumentelor Istorice • Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național , Alba • Academia Română • Ministerului Educației și Cercetării, Direcția pentru Integrare Europeană • alte instituții ale administrației centrale și locale
mediu	• S.C. Roșia Montană Gold Corporation S.A. • S.N. Minvest, Deva • Asociația Ecologistă <i>Floarea de Colț</i> • Clubul Ecologic <i>Transilvania</i>, Cluj-Napoca	• Ministerul Mediului și Gospodăririi Apelor • Agenția Regională pentru Protecția Mediului, Sibiu • Agenția de protecția Mediului, Alba • Greenpeace România / Greenpeace • Garda de Mediu, Alba • Centrul Regional de Protecție a mediului pentru Europa Centrală și de Est • Fundația pentru Parteneriat
patrimoniu cultural	• Muzeul Național de Istorie a României • Romania Nostra / Europa Nostra • Transilvania Trust • Pro Patrimonio • Asociația Culturală ECUMEST • <i>Mihai Eminescu Trust</i>	• ICOMOS România • Ministerul Culturii și Cultelor – Direcția Monumentelor Istorice • Comisia Națională a Monumentelor Istorice • Institutul Național al Monumentelor Istorice, Oficiul Național al Monumentelor Istorice • Academia Română • Centrul de Consultanță pentru Programe Culturale Europene
social	• Asociația „Alburnus Maior” • Asociația „Salvați Roșia Montană”	• Asociația Pro – Democrația • Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile • Fundația pentru Parteneriat

- European Cultural Foundation / Fundația Culturală Europeană, Amsterdam (www.eurocult.org)
- Uniunea Europeană - programul Cultura 2000, programul Life III (www.europa.eu.int)
- Centrul Regional de Protecție a mediului pentru Europa Centrală și de Est (www.recromania.ro)
- Fundația pentru Dezvoltare Rurală (www.fdr.ro)
- Fundația pentru Parteneriat (www.epce.ro)
- Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (www.ebrd.com)
- Europa Nostra (www.europanostra.org)
- Mihai Eminescu Trust (www.eminescu.org)
- Ministerul Culturii și Cultelor, Administrația Fondului Cultural Național (www.afcn.ro)
- Consiliul Europei (www.coe.int)